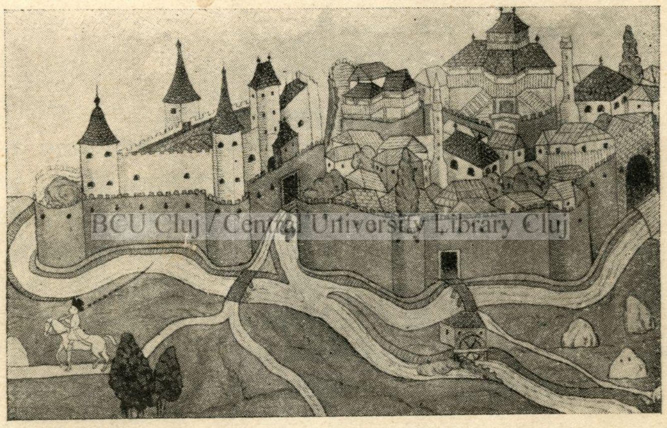
VREREA

V.

1—4. / 1936

VREREA

Răscoala bănățană dela 1738

de Ion Stoia Udrea

> „Steagurile cu sânta cruce trei ani toate bucatele și verdețurile câmpului nostru ni le-au mâncat și grea foamete am răbdat, în păduri coajă de cer am mâncat..."

La 1741 în Banat domnea iarăși liniște. O liniște aproximativă și provizorie, căci la sud, în apropierea Dunării, cetele de rebeli valahi sprijiniți de emisarii turci continuau să neliniștească satele noilor coloniști, iar pacea încheiată în Sept. 1739 la Belgrad între austrieci și turci, se știa că nu are să dăinuiască. Dar acum, la 1741, pacea semnată în condițiuni atât de rușinoase pentru austrieci este încă în vigoare, și cârmuirea dela Viena, ocupată în apus, nu se poate gândi să reînceapă ostilitățile. Așa că în această atmosferă de liniște, fie și numai aparentă, Administrația Camerală dela Timișoara își poate continua opera sa de organizare a provinciei, cu atât mai mult, întrucât domnii dela Viena cer tot mai insistent și din zi în zi tot mai majorată contribuția Banatului. De o impotrivire a satelor valahe nu mai au să se teamă. Incă nu se impliniseră doi ani, de când armata generalului Lentulus trecuse în iureș de foc și sânge prin satele răsculaților, dela Poarta Ardealului până la Moldova-Veche și dela Timișoara până la Panciova. In cimitirele vechilor sate bănățene într'o singură primăvară crucile noi de fag crescuseră pădure. La muncile câmpului se vedeau aproape numai femei și moșnegi. Voinicii căzuseră, parte înfruntând bărbătește primejdia în luptă inegală și cu rezultatul dinainte prevăzut, parte incercând să-și salveze zilele prin fugă spre codrii. Dar moartea îi ajunsese

deopotrivă pe toţi. Generalul Lentulus avusese ordin să „liniştească" provincia şi dânsul nu era omul care să nu execute un ordin.

Acum, în primăvara anului 1741, Banatul se poate spune că e liniştit. „Verwalterämter"i îşi pot vedea iarăşi de treburi şi lucrează cu o râvnă demnă de laudă, căci birurile, majorate din nou de nevoia crescândă de bani a Vienei, trebuesc fără intârziere incasate, sau fie şi stoarse. Aceşti zeloşi funcţionari fac tot ce le stă în putinţă pentru a satisface intenţiile Camerii Aulice. Ei se consideră pionii civilizaţiei în acest ţinut barbar şi trebue să recunoaştem că munca ce li-se cere un e tocmai uşoară. Pe de-oparte aversiunea şi impotrivirea populaţiei băştinaşe, care nu vede intrânşii decât nişte despuiatori, pe de altă parte veşnicele nemulţumiri şi plângeri ale coloniştilor. Mai ales coloniştii ce vin de doi ani incoace, de când Banatul a devenit locul de deportaţiune pentru condamnaţii de drept comun din Austria, fac multă bătaie de cap funcţionarilor Administraţiei.

Dar, insfârşit, birurile trebuesc incasate şi de aceia trebuie să se facă repede un bilanţ al supuşilor din Banat. Emisari din Timişoara pleacă în diferite părţi ale provinciei, pentru a face numărătoarea. Unul din aceştia vine şi la Cornia, unde chinejii satelor din imprejurimi, adunaţi în grabă, îl salută cu smerenie şi supunere.

Emisarul se simte în deplină siguranţă în regiunea aceasta cu păduri bătrâne şi intunecoase, refugii pentru atâtea cete de voinici. Dar funcţionarul ştie că generalul Lentulus făcuse ispravă bună şi garnizoanele de acum au ordine precise în privinţa voinicilor. De aceia inainte de a trece la chestiunea conscripţiei, se gândeşte să le ţină o bună morală acestor valahi, cari în orbirea lor de barbari se aliaseră cu turcii impotriva armatei austriece civilizatoare.

Emisarul nu e un om lipsit de duh, se vede imediat după cum vrea să-şi introducă logosul, cu întrebarea atât de perfid formulată: *„De ce voi sântului steag cu cruce n'aţi fost credincioşi, iară steagului fără cruce v'aţi închinat?"*

Chinejii privesc unul la altul şi tac posomorâţi. Rănile dor încă, crucile proaspete de fag abia de-au început ploile să le negrească puţin. Dar încet chinejii îşi înalţă capetele, se

sfătuiesc din ochi şi unul îşi scutură pletele, priveşte drept la domnul venit dela Timişoara şi răspunde: *„Steagurile cu sânta cruce trei ani toate bucatele şi verdeţurile câmpului nostru ni le-au mâncat şi grea foamete am răbdat, în păduri coajă de cer am mâncat; eai venind steag fără cruce adunând satele, le-au împărţit bucate şi seimeni cu simbrie, care au voit, s'au pus."*

Nu cunoaştem numele chinezului care a rostit acest aspru verdict asupra administraţiei austriece din Banat. Dar verdictul istoric, inapelabil şi implacabil, a rămas. Just şi definitiv.

Fraza aceasta luminează deplin substratul cauzal al răscoalei dela 1738 a românilor din Banat împotriva stăpânirei austriece. Măreţ şi tragic epizod al istoriei ţărănimei bănăţene, al istoriei adevărate a Banatului.

Intr'adevăr, nicăiri poate, istoria unui ţinut nu este aşa de mult o istorie tocmai a mulţimei fără de istorie, ca aci în Banat. Fiindcă aci singura stare socială cu continuitate istorică este această ţărănime valahă, care „nu face gălăgie în istorie", — acest „element intraistoric", cum i-ar spune Unamuno, — dar în schimb creiază zi cu zi istoria, aceia adevărată a vieţii cotidiane, prin munca dela o zi la alta pe acelaş ogor, timp de peste treizeci de veacuri. Celelalte stări sociale, cele cari au stăpânit pământurile, dar nu le-au muncit, şi tocmai de aceia nefiind legate de el, s'au irosit ca fumul. Cohortele romane au stăpânit şi s'au dus, lăsându-şi chezăşie limba. Cuceritorii slavi s'au disolvat în marea masă a ţărănimei geto-romane. Nobilimea maghiară stăpâneşte apoi o jumătate de mileniu pământul, dar în ziua când paşa Ahmet păşeşte pe poarta cetăţii Timişoarei şi soarta acestei nobilimi e pecetluită pentru totdeauna. Niciodată istoria acestei nobilimi nu va mai însemna istoria pământului bănăţan. Un secol şi jumătate stăpânesc Turcii după aceia, dar la 1716 armatele lui Eugen de Savoya găsesc iarăşi numai pe păstorii şi plugarii valahi în ţinutul acesta. Au supravieţuit toate cuceririle şi toate stăpânirile. Şi azi ţăranul bănăţan îşi croeşte brazda pe urmele strămoşului său getic de acum trei milenii şi jumătate . . .

*

Istoria Banatului, aşa cum este cunoscută până acum,

necesită o serie întreagă de revizuiri fundamentale. Şi nu este vorba despre erorile strecurate, cu sau fără intenţie, de şovinismul istoricilor diferitelor naţionalităţi, cari s'au străduit fiecare să-şi stabilească un drept istoric asupra acestui pământ. Aceste greşeli sunt cele mai neglijabile, întrucât de cele mai multe ori sunt aşa de străvezii, încât nici nu mai e nevoie de intentarea unui proces de critică, pentru a le răsturna. Cu totul altunde şi din alt punct de vedere sunt necesare revizuirile istoriei acestor ţinuturi.

— S'au iscat, spre exemplu nenumărate discuţii în jurul originii etnice a comitelui timişan din sec. XV. Paulus de Kenys (cum i-se spune: Paul Chinezul). Istoria oficială ne-a păstrat o măreaţă imagine a lui, de erou al creştinismului împotriva Semilunei, de vajnic şi nobil apărător al hotarelor. Şi azi încă, după atâţia ani, ne mai cearcă imaginaţia povestirea, de atâtea ori repetată în şcoală, a acelei memorabile scene, când seara, după marea bătălie câştigată prin vitejia sa, eroul, lângă focul de tabără, în mijlocul vitejilor săi, dansează, ţinând câte-un leş turcesc sub fiecare braţ şi unul în dinţi! (Poate că se stabilea mai uşor originea etnică a eroului dacă se cerceta, că oare acel frumos şi memorabil dans canibalic, fost-a un „de doi“, un „csárdás“ sau un „colo“!). Dar această istorie oficială a uitat să ne spună că acest mare erou a fost unul dintre cei mai odioşi satrapi provinciali, lacom şi crud, care a umplut de groază întreagă populaţia de jos a ţinuturilor timişene. Mai ales după moartea regelui Mathias, ne mai având a se teme de urmaşul acestuia atât de slab, a despoiat fără milă pe toţi asupra cărora şi-a putut întinde mâna, a impus biruri noi în mod samavolnic, pe cari le incasa pentru sine prin cele mai crâncene mijloace, de multe ori prin schingiuiri, răstigniri, trageri în ţeapă şi arderi pe rug. Istoria oficială a uitat să ne spună aceste lucruri şi poate că o atare înfăţişare amănunţită a personalităţii adevărate a eroului nu era de mai puţin interes, ca stabilirea filiaturei originei lui etnice.

Am intercalat această poate prealungă paranteză numai pentru a ilustra printr'un exemplu luat la intâmplare marea greşală de perspectivă a istoriografiei bănăţene de până acum.

S'a crezut în general şi cei mulţi inclină să creadă şi

astăzi, că dominația turcească în Banat a avut caracterul unui cataclism permanentizat timp de un secol și jumătate. Din punctul de vedere al vechii istoriografii nici nu e așa de nefondată această afirmație. Dar însuși punctul de vedere al acestei istoriografii (în cea mai mare parte maghiare și germane) este fals. Fiindcă ea se ocupă numai de soarta unei singure stări sociale, aceia a nobilimei. Ori pentru această nobilime bănățană, fie de origine maghiară sau română, stapânirea turcească a însemnat un dezastru definitiv. In momentul când steagurile cu semilună se înalță fluturând pe meterezele Timișorii, și istoria acestei nobilimi se încheie odată pentru totdeuna. De aci încolo nu mai există o nobilime bănățană.

Turcii nici la ei acasă nu au o ierarchie rigidă a stărilor sociale, nu au clase sociale ermetic izolate și diferențiate. Singurul reprezentant al lui Mohamed și atot puternic pe pământ este Sultanul, de aci încolo toți sunt egali în fața lui și a lui Allah. Nimic nu-l împiedecă, nici o lege sau convenție socială nu se opune ca un oarecare sdrențuros conducător de cămile din Anatolia să nu conducă într'o bună zi, și armata Sultanului, ca mare vizir, împotriva nu știu cărui preanobil și preasfânt rege din Europa, și dacă Allah nu e împotrivă, să-l și bată pe acesta. Toți musulmanii imperiului sunt supușii Sultanului, de aci încolo însă ei sunt cu toții oameni liberi, și nici un fel de drept ereditar nu poate da nimănui privilegii în plus. Și aceasta într'o vreme când în cele mai multe state creștine ale Europei dreptul iobagului creștin de a se muta de la un stăpân la altul era ceva foarte iluzoriu.

Odată cu transformarea Banatului în pașalîc turcesc, se curmă toate privilegiile de clasă. Nu mai există nici nobil nici iobag. Toți sunt pe aceiași treaptă, supuși necredincioși ai Sultanului, „raiale". Pământul este al Sultanului, care îl dăruește cui vrea el. Pentru nobilime desigur că acest lucru înseamnă un cataclism, dar nici pe departe nu are aceiași însemnătate pentru iobag. El schimbă doar stăpânul și rămâne de văzut dacă cel nou e mai insuportabil decât cel vechiu.

Nobilimea pleacă, se refugiază parte în Ungaria, parte în Ardeal, irosindu-se cu vremea. Dar iobăgimea, marea masă

a plugarilor legaţi de pământ, rămâne pe loc şi de data asta, ca de atâtea ori încă în istoria acestei provincii. Situaţia ei nu poate să devină mult mai rea ca până aci. Este adevărat că în prima epocă de frământări şi nesiguranţă, care caracterizează inceputul stăpînirei turceşti aci, hărţuelile nobilimei care incearcă să şi recâştige prin luptă posesiunile, veşnicul dute-vino al armatelor turceşti, creiază o stare de instabilitate, de continuă primejdie şi de aservire oricărui puternic al momentului, în rândurile ţărănimei şi prădarea, incendierea, pustiirea satelor nu sunt lucruri rari. (Dar iarăşi nu trebue să uităm că aceste lucruri nu sunt tocmai neobişnuite nici în epoca precedentă. când nobilii în duşmănie nu prea se sfiau să-şi incalce reciproc moşiile, ceiace nu trecea fără obligatoriile incendieri de sate.) Dar din momentul când stăpânirea turcească se simte consolidată în Banat şi administraţia incepe să funcţioneze în mod normal, situaţia ţărănimei se imbunătăţeşte pe zi ce trece. Birurile nu sunt nici mai mari şi nici mai insuportabile ca inainte. Aduc chiar o simţitoare uşurare în această privinţă sistemele de răscumpărare a birurilor, introduse de spăhii şi arendaşi pentru o mai uşoară administrare a moşiilor lor, sisteme prin cari locuitorii unui sat îşi răscumpărau cu o sumă globală nu numai indatoririle lor faţă de spăhia respectiv, ci mai târziu şi diverse alte taxe şi chiar impozitele. In felul acesta ţărănimea a scăpat de contactul prea des şi direct cu proprietarul moşiei (de drept numai posesorul, căci proprietatea era a Sultanului) şi în acelaş timp a obţinut o formă mai puţin aspră a sistemului de incasare a diferitelor biruri. Să nu uităm apoi că în acea epocă în Banat populaţia este foarte rărită, se simte lipsa braţelor de muncă, ceia ce impune stăpânirei aplicarea unui regim cât mai omenesc raialelor.

In jumătatea a doua a sec. XVII.-lea turcii incep să-şi dea seama din în ce mai mult de importanţa ţinutului inchepturat de cele trei ape, Mureşul, Tisa şi Dunărea. Provincia aceasta este cheia Europei. Acesta i-a fost darul şi blestemul ei de veacuri. E la intretăierea celor două mari drumuri cari leagă Parisul de Bagdad şi Roma de Urali. Pe aceste două drumuri s'au scurs veacuri dearându-l bogăţiile a două continente. Dar şi armatele a două continente. Spre sfârşitul se-

colului al XVII.-lea turcii ştiu că dacă menţin această provincie, au drumul deschis spre inima Europei. Dacă o pierd, nici în Balcani nu se vor putea menţine. Incearcă deci să se consolideze aci şi pentru consolidare au neapărat nevoie de o populaţie legată de pământ şi în bună stare. Printr'o iradeie imperială la 1695 proprietăţile ţărăneşti din Banat sunt investite cu dreptul de moştenire şi vânzare-cumpărare. Prin aceasta proprietăţile ţărăneşti ale acestor raiale au fost puse aproape pe picior de egalitate cu acelea ale ţăranilor liberi musulmani. Şi în acelaş timp s'a constituit şi o admirabilă momeală pentru populaţia din ţinuturile vecine, care nu a intârziat să se refugieze în grupuri mari pe pământ turcesc, în Banat.

In general, la sfârşitul acestui al XVII-lea veac, situaţia ţărănimei bănăţene, în raport cu condiţiile vremii aceleia, este infloritoare. Proprietăţile ţărăneşti dau venituri satisfăcătoare şi numărul lor se inmulţeşte mereu. Ţaranii de pe moşiile spăhiilor şi arendaşilor, cu toate că oficial nu au dreptul de mutare, în realitate trec foarte uşor de pe o moşie pe alta astfel că spăhia dacă nu vrea să rămână fără braţe de muncă, trebuie să se poarte omeneşte cu ei. In chestiunui religioase stăpânirea turcească nici odată nu a dat dovezi de intoleranţă. Biserica mohamedană nu a fost nicicând ceia ce se chiamă o biserică militantă. Nu a căutat nicicând să-şi câştige adepţi prin decapitare sau ardere pe rug. Dacă un raia a voit să treacă la mohamedanism, a fost bine primit şi a intrat în rândul musulmanilor liberi. Dar nimeni nu l-a silit să facă acest pas. Nici nu l-a chemat măcar. Căci turcii aveau nevoie de raiale aci, nu de musulmani liberi. — Şi cadrele armatei au fost deschise ţărănimei bănăţene. Cetăţile din Banat au fost păzite de garnizoane în cea mai mare parte recrutate cu simbrie din populaţia băştinaşă. Ceia ce a constituit un alt mare avantaj pentru această ţărănime şi a contribuit la bunăstarea ei materială.

Dar această stare a lucrurilor abia un deceniu se mai prelungeşte în secolul următor. Imperiul otoman se clatină şi încurând pe pământul acesta se vor da lupte decisive. Şi se va încheia pentru vreme lungă şi epoca de bunăstare a ţărănimei bănăţene. A cunoscut atâtea stăpâniri această ţărănime valahă a Banatului şi pe toate le-a supravieţuit. Nimic nu i-a

putut înfrânge răbdarea călită în munca veacurilor, dela o generaţie la alta, dela o viaţă la alta. Prin răbdare a supravieţuit şi stăpânirea turcească. (Răscoalele împotriva turcilor nu au fost ale ei. Nobilimea făcuse câteva încercări pe la început, ca aceia a Vlădicăi Todor, Doţian şi „domnul valah" Iancu). Armatele lui Eugen de Savoya tot pe ea, numai pe ea, o vor găsi în aceste ţinuturi. Dar noii cuceritori vor pune la grea încercare răbarea ei. In două decenii numai stăpânirea austriacă împinge această paşnică ţărănime românească la tragicul act dictat de cea de pe urmă desnădejde: răscoala . .

(Urm.)

Evoluţia căsătoriei în U. S. A.

de Ana Ghedeonovici

Aproape să treacă un an până ce să îndrăznesc să continui ciclul promis. Propriu zis prezentul articol nici nu face parte integrantă din ciclul plănuit de „Aspecte şi probleme americane", ci are mai repede caracterul unui intermezzo, a cărui necesitate s'a ivit deja după prima încercare de analiză a stărilor americane actuale, ca un obstacol mai mult pe un drum ş altfel destul de anevoios. Incercând să descriu starea mai mult decât îngrijorătoare a copiilor americani, fatal am ajuns să stabilesc printre cauzele acestei stări şi înfăţişarea actuală a instituţiei căsătoriei de pe acest continent. De aceia, înainte de a putea merge mai departe a trebuit să mă opresc la acest intermezzo.

Ţin să repet însă că aproape un an de zile am evitat să abordez această temă. Nu din lenevie, şi nici din cauza vre-unor prea mari ocupaţii. Deşi ambele aceste motive ar putea să fie adevărate. Motivul real a fost cu totul altul: frica de a aborda această temă. Cei cari urmăresc cât de puţin frământările sociale din U. S. A. au trebuit să observe, că una dintre problemele cele mai actuale de vre-o 5—6 ani încoace a rămas tot problema căsătoriei, privită ca instituţie socială. Şi în acelaş timp au trebuit să observe că un adevărat haos domneşte în privinţa părerilor, a cauzelor şi mai ales a

remediilor propuse. S'au scris mii şi mii de articole, studii, conferinţe, mii de volume şi broşuri, numai despre problema căsătoriei, care — cel puţin forma ei actuală, sau mai corect spus forma ei consacrată până în prezent, — a intrat într'o fază de foarte rapidă desagregare. Asupra acestui punct sunt de acord toţi aceia cari se ocupă de problema aceasta. Dar de aci mai departe, imediat se isprăveşte cu acordul. Incepe haosul

Ar fi inutil să mai vorbesc despre simptomele de desagregare ale căsătoriei. Oficiile americane se îngrijesc să dee o publicitate nelimitată statisticilor, cu cifrele atât de concludente. Procentul divorţurilor este destul de cunoscut, precum şi marea varietate a motivelor. La fel de cunoscută, — pentru cei cari urmăresc fie cât de superficial frământările din U. S. A., — este şi tendinţa tineretuluui de a se feri de căsătorie.

Cu totul altceva voesc să încerc în rândurile de faţă. Aş voi să găsesc şi să redau un fir conducător, asemenea firului Ariadnei prin labirintul lui Dedalus, prin haosul părerilor contradictorii, să arăt drumul care a dus la situaţia de azi, la această deagregare şi, după părerea celor mai mulţi astăzi, la o nouă formă pusă pe alte baze, în alte planuri, a instituţiei căsătoriei în U. S. A. Că voi putea reuşi este cu totul altă întrebare.

Inainte cu câţiva ani, — sunt mulţi chiar de atunci, — un bătrân cu înfăţişare de mag a venit de departe, de unde răsare soarele lumei celei vechi, a venit să-şi poarte solia lui de revoltă ascunsă sub blândă tânguire prin umbra şi zgomotul sgârienorilor, printre suflete acordate aspru în simfonia oţelului şi betonului armat. Era în frământarea anilor imediat de după războí şi desăvârşit de liniştita trecere a omului cu privirea de vizionar şi glasul de profet a răscolit sufletele tocmai prin contrastul cu febrilitatea de mişcare şi instabilitatea stărilor acelei epoci. Din oraş în oraş a trecut Rabindranath Tagore — (Ce repede se trec gloriile epocei noastre! Un an, doi, apoi sunt lăsaţi aproape uitării, lăsând locul altora, spre tot atât de efemeră stăpânire, oare fiindcă avem prea mulţi ? !.) — purtându-şi glasul sonor peste sufletele mulţimilor însetate de adevăruri noui. Intr'una din conferinţele lui, — dacă acele mi-

nunate poeme retorice rostite cu intonaţie de predici se pot numi conferinţe ! — a vorbit şi despre raporturile dintre bărbat şi femeie în căsătoria modernă. Incerc să-i reproduc exact cuvintele: „Bărbatul şi femeia stau azi faţă în faţă ca doi adversari, ca doi războinici, fiindcă între ei nu mai există raporturile normale, cari îi ţineau în armonie. Bărbatul e înainte de toate un om de carieră, scopul lui este să adune averi, să creeze şi să acumuleze bunuri cari îi asigură puterea. El nu mai este omul de familie, femeia lui (termenul e precis: femeia lui, cu „lui" posesiv!) vestejeşte sau îşi caută o viaţă nouă, a ei proprie în afară de a lui, devenind ea stăpână pe soarta ei. In momentul acela în locul armoniei s'a ivit concurenţa. Azi relaţiile lor sunt acelea ale unor adversari în luptă şi această stare de lucruri a transformat şi calităţile sufleteşti ale bărbatului şi femeii." Minunaţii ochi de vizionar ai poetului brahmanic au văzut dintr'o singură privire miezul realităţii. Nimic nu ilustrează mai clar şi mai precis situaţia dintr'o epocă anumită a instituţiei căsătoriei, ca aceste câteva fraze ale lui Rabindranath Tagore, cari arată situaţia reală în toată goliciunea ei. Şi toată lumea era de acord pe atunci, împreună cu gânditorul răsăritean, că această stare va duce fatal la desagregarea familiei şi singurul leac, pentru a putea preîntâmpina acest rău, este rentoarcerea la vechea concepţie a căsătoriei, la restabilirea armoniei bazată pe vechile raporturi de dependenţă dintre bărbat şi femee. N'a trebuit să treacă nici un deceniu ca să se dovedească falsitatea afirmaţiilor acestora. Desigur, gânditorul răsăritean venia dintr'o lume unde viaţa cotidiană e împinsă pe făgaşuri croite de o tradiţie de mai multe milenii, el nu putea să intrezărească nouile tipare izvorâte din puterea de acomodare şi adaptare ale unei lumi care nu cunoaşte tradiţie nici de secole măcar.

Indrăznesc să afirm că tocmai această lipsă a tradiţiei, sau dacă vreţi această continuă eliberare, evadare din tradiţie, a făcut puterea nouei naţiuni americane şi a dat forţa Statelor Unite. Ştiu că această afirmaţie, azi, când mai în toate ţările Europei naţionalismele reaprinse fac atâta paradă de tradiţie, va provoca proteste, însă pentru cel care priveşte ceva mai de aproape procesul de evoluţie al vieţii politice şi sociale în U. S. A., ea nu va părea deloc nejustificată.

In Lumea Nouă noii veniţi nu au adus tradiţia cu dânşii. Acii au venit toţi aceia, cari au voit să se elibereze, să evadeze din tradiţia de acasă, aceia cari au venit să caute tipare, forme noui de vieţuire. De aceia legile cari reglementează raporturile dela om la om nu sunt dictate de tradiţie, ci sunt alcătuite după cerinţele zilei şi evoluiază odată cu acestea. Să nu uităm că aci în America, viaţa a făcut în decurs de un secol şi jumătate un pas, pentru care în lumea Veche au trebuit zeci de secole. In decurs de 150 de ani America, a parcurs drumul dela viaţa cea mai primitivă, dela lupta cu pământul nedesţelenit încă, până la cel mai înalt grad de industrializare. Aci, în această luptă năprasnică şi febrilă a deschizătorilor de drumuri, nu a avut ce căuta balastul tradiţiei. Experienţele şi avansările s'au succedat cu o iuţeală extraordinară, viaţa a înaintat neîngrădită, neoprită de rigiditatea vre-unor forme învechite. Iar această grabă, această intoleranţă şi nesupunere faţă de orice forme, caracterizează şi procesul de evoluţie al instituţiei căsătoriei. Şi poate de aceia aspectul de haos pare mai amplificat de cât este în realitate.

Acest fapt dealtfel se mai datoreşte şi altor cauze. Când statele diferite au intrat în Uniune, ele şi-ai păstrat legiuirile lor, fiecare. Şi fiind vorba de state cu populaţii adânc deosebite în privinţa spiritului şi a felului de a privi lumea şi lucrurile, este firesc ca şi legiuirile lor să fie atât de diferite. Mai ales în privinţa legiuirilor căsătoriei se obsearvă aceste mari diferenţe dela stat la stat. Căsătorii şi divorţuri valabile într'un stat, nu sunt valabile în altul. Şi de exemplu legiuirile divorţului variază dela absoluta interdicţie, până la cea mai largă toleranţă. Aşa că pentru privitorul neiniţiat, de afară, şi această stare a lucrurilor complică mult problema cercetată.

La început în epoca pionerilor, aproape întreagă legiuirea a fost împrumutată din cea engleză. Insă aci neexistând osătura atât de rigidă a tradiţiei engleze, aceste legiuiri şi-au pierdut repede caracterul lor original şi în decurs de câteva decenii au luat cu totul altă înfăţişare, au primit la bază alt spirit. Aceasta stă mai ales în privinţa legiuirilor căsătoriei.

In epoca grea a pionerilor căsătoria a fost bazată pe acelaş sever puritanism, ca şi în Anglia acelei epoci. Dar în această vreme de sforţări supraomeneşti, de primejdii conti-

nul, de muncă neîntreruptă, femeia e tovarăşul de muncă şi de luptă al bărbatului. Ea îşi are rolul ei binedeterminat, şi valoarea ei, socotită în raport cu munca şi necesitatea muncei depuse, egalează pe cea a bărbatului. Munca ei în această epocă este tot aşa de indispensabilă ca şi a bărbatului. Adăogând acum lipsa mijloacelor de comunicaţie, deci lipsa unor strânse relaţiuni sociale, precum şi continua sforţare comună a soţilor, în muncă, uşor ne putem explica soliditatea raporturilor dintre soţ şi soţie în această epocă. Dar această intimitate şi trăinicie a legăturilor dintre soţi nu a fost rezultatul legislaţiei, sau a vre-unei tradiţii, ca în alte părţi, ci ea a izvorât din cerinţa împrejurărilor, a mediului şi a formelor de viaţă din acel timp. Atunci, când se schimbă condiţiunile de trai, se schimbă imediat şi raporturile casnice, nici o lege, nici o tradiţie nu le mai poate menţine în forma lor de până aci.

Industrializarea Americei nu a fost rezultatul unei evoluţii lente, ci ea s'a făcut pintr'un salt, printr'o revoluţionare a formelor economice de până aci. Trecerea s'a făcut brusc, aproape fară tranziţie. Şi dintr'odată s'au schimbat împrejurările şi condiţiunile de viaţă. Iar această schimbare a fost resimţită mai ales în interiorul legăturilor familiare, cari nu au putut să se acomodeze în ritmul atât de precipitat al transformării vieţii economice. Dela o zi la alta femeia s'a găsit într'un mediu cu totul schimbat. A fost scoasă dela gospodăria ei şi trecută la munca de fabrică, sau a rămas izolată în casă, în timp ce bărbatul, atras mereu de noi şi noi mijloace de câştig uşor, începe să trăiască din ce în ce mai mult în afară de familie. Femeia rămâne singură şi din zi în zi îşi pierde rostul, mai ales în familiile mai răsărite economiceşte.

Intr'adevăr bărbaţii creiază şi acumulează incontinuu bogăţii, ridică mereu standardul de viaţă al familiilor lor, dar în schimb ei din ce în ce dau tot mai puţin din ei înşişi familiilor. Viaţa bărbaţilor, până şi în cercurile cele mai înalte, este atât de mult cuprinsă în vârtejul afacerilor, încât le rămâne foarte puţin timp pentru familie. Incunjoară cu lux, cu tot ce doresc, femeile, le îmbie la distracţii, la plăceri, şi prin aceasta la lenevie şi neurastenie provocată de orice

lipsă de activitate. Şi la urmă tot bărbaţii se miră, că de ce sunt nefericite soţiile lor, când dânşii le pun la dispoziţie avere, lux, tot ce le trebueşte! Nu îşi dau seama că de aci incolo destrămarea legăturilor de familie devine inevitabilă şi în acelaş timp femeia se degradează la rolul unei intreţinute, devenind un element de complectă inutilitate din punct de vedere social-economic. Aci îşi atinge culmea procesul de destrămare al instituţiei căsătoriei.

Corect spus nu procesul de destrămare al instituţiei căsătoriei, ci procesul de destrămare al formelor actuale, al concepţiilor cari stau la baza căsătoriei. După cum obsearvă atât de just dna Beatrice Hincle, una dintre protagonistele mişcărilor femenine din America, şi ale cărei scrieri stau la baza studiului de faţă, — căsătoria ca instituţie nu se destramă, ci se transformă numai, se acomodează nouilor condiţii de viaţă. Căsătoria nu a fost în stare să ţină pas cu mersul atât de grăbit al evoluţiei condiţiilor de viaţă. Formele ei sunt azi invechite, perimate, în actuala ei formă e anacronică. In actualele forme de viaţă soţia a devenit un element inutil şi părăsit, atâta timp cât a rămas la vechea concepţie a căsătoriei.

Desigur că aceasta nu era o situaţie, pe care să o suporte multă vreme femeia americană. Prea multă energie avea pentru asta, şi prea puţine erau piedicele pe cari să le învingă, ca să iasă din situaţia aceasta. Pe deoparte lipsa ori cărei tradiţii, ori căror forme constrângătoare, pe de altă parte energia ei neuzată încă, moştenită atât de apropiat (căci bunicile au fost încă pionere pe undeva prin câmpiile abia desţelinite) i-au deschis toate drumurile spre activitate, spre independenţa căutată. Femeia americană în câţiva ani numai a ştiut să-şi deschidă toate porţile, să-şi facă accesibile toate câmpurile de activitate, a ştiut să-şi creeze ea singură ceia ce se numeşte o carieră. Şi prin aceasta şi-a câştigat şi totala independenţă faţă de bărbat. Ea nu s'a mai simţit silită să considere căsătoria ca o asigurare a traiului sau ca un refugiu. Să adăogăm acum şi libertatea sexuală pe care i-a asigurat-o femeei independenţa ei economică, o libertate egală aproape cu a bărbatului, şi care totuşi nu a dus la o depravare generală, ci dimpotrivă la o normalizare

a raporturilor dintre sexe, — şi vom avea o imagine cu totul nouă a femeei.

Azi fata americană vorbeşte de munca ei, de cariera ei, în primul rând. Desigur că se gândeşte şi la căsătorie, nu însă ca la ceva absolut obligatoriu pentru a avea un rost în viaţă. Nu, căsătoria nu se destramă. Ea caută doar să se acomodeze acum nouilor condiţii de viaţă, îşi caută formele potrivite. In noua căsătorie au incetat raporturile de dependenţă, de subordinaţiune dintre soţi, existente în vechea căsătorie. Soţii sunt tovarăşi egali, fiecare având-şi câmpul său de activitate şi sunt legaţi mai mult şi mai solid prin conştiinţa egalităţii, decât prin aceia a dependenţei existente mai inainte.

Desigur că nouile forme nu sunt încă precis conturate, clar lămurite. Sunt încă în curs de devenire şi noi nu le putem cunoaşte încă infăţişarea lor definitivă. Un lucru e cert: instituţia căsătoriei a trecut de criză, ea nu s'a destrămat, a evoluţionat doar spre forme mai adecvate nouilor codiţii de viaţă.

Această transformare a instituţiei căsătoriei implică desigur o sumedenie de alte transformări a dependentelor ei. Dar acestea sunt probleme cari intrec cu mult puterea mea de cercetare şi renunţ mai bine de a le ridica.

Cleveland (Ohio), Ian. 1936.

Proletarii de la „Patisserie Paradis"

de Iosif Meliusz

Vitrine enorme, patru m² fiecare, orbitor luminate. Acum spre seară tixite. Publicul joacă bridge şi e distins. Bătrâni şi tineri distinşi. Tineretul, tineretul de aur, sau cum i-se mai spune tineretul revoluţionar. Revoluţionar de aceia, fiindcă mai mulţi dintre ei au luat parte la mişcarea, pe care presa o numeşte „de stânga". Chiar dacă nu au decăzut toţi până aci, ci mai mulţi participă spiritualiceşte la această mişcare: citesc. Căci în „societate" nici un tânăr nu poate să apară fară a-şi pune mica sa mască roşie. Banul impune cultivare,

cultura impune progres. Nu e demn de societate acel tânăr, care nu are măcar odată pe lună discuţii catastrofale cu tăticul său asupra deosebirei dintre ordinea socială de azi şi cea de mâine.

Aceste discuţii se termină întotdeuna cu următoarea exclamaţie a tăticului: „Fata asta (sau băiatul ăsta) e nebună deabinelea. De-o să ajungă la puşcărie, n'am să-mi mişc nici un deget ca s'o scap!" — Pentru restabilirea adevărului însă trebue să menţionăm că asemenea discuţii „catastrofale" se iscă şi atunci, când Rene, sau Alice, sau Daisy, în loc de nouă şi jumătate seara, se intoarce acasă la nouă şi jumătate dimineaţa, cu acea scuză ilustrată de cearcănele vinete din jurul ochilor, că a dormit la o prietenă. Se repetă şi atunci, când Tristan, sau Paul, sau Fritz, au reuşit se realizeze la croitor o notă, care face exact de patru ori suma convenită cu tăticul; sau când tăticul două zile de-arândul e chemat la telefon şi intrerupt dela lucru, cu următoarea modestă apostrofare: „Pardon mister Braun, fiul D-voastră . . . o nimica toată . . . în total 5000 de dolari (franci sau lire) . . ."

Stelele societăţii însă rămân mereu numai aceia, acăror aventuri depăşesc cotidianul. Fritz de exemplu s'a lansat prin aceia, că fiind creştin şi nobil, s'a însurat cu fata unui negustor din Jewish-stadt, în două luni şi jumătate i-a păpat intreaga zestre; de 250 milioane dolari (franci sau lire), şi după aceia cu bilet de clasa doua şi-a trimis nevasta îndărăt, la tatăl ei în Jewish-stadt. Admiraţie insă li-se cuvine numai celor „politici". Fiul marelui bancher a stat două săptămâni în prevenţie, fiindcă a fost suprins de agenţii siguranţei statului, cetind o broşură subversivă în metrou. Justice-Organisation numai după ce a primit o mită de 10.000 de dolari (franci sau lire) a dat un certificat, că inculpatul e analfabet, în consecinţă nu putea ceti amintita broşură.

Cea mai mare senzaţie „politică" însă rămâne tot Mary. Mary, profesoara de dans, a stat şase luni în prevenţie din simplul motiv că a plăcut în mod extraordinar tânărului sheriff al oraşului. Aci însă nu a mai putut ajuta nici un fel de sumă Profesoara de dans a plăcut în mod ingrozitor sheriffului.

E inspre seară, pe stradă paznicii ordinei publice aleargă sprinteni după copii sdrenţoşi, cari cu ochi dureros de al-

bastri şi câteva bucheţele de flori în mâini încearcă să cerşească, — sau alungă, imping spre străzi lăturalnice bieţi oameni sprijiniţi în cârji, cari etalându-şi decoraţiile pe hainele de petice ar cerşi, dacă i-ar lăsa paznicii.

La „Paradis" masa tineretului e aproape complectă. Profesoara Mary istoriseşte tocmai, cu toate amănuntele, cum a reuşit să ajute, după un sistem cu totul revoluţionar, pe tovarăşii din închisoare, lăsaţi pradă mizeriei sexuale. Pentru o ţigare sau câţiva cenţi gardienii închisorii sunt capabili de orice, astfel că în fiecare seară, — când nu mai avea să se teamă de vizitele motanului îndrăgostit, adecă sheriffful, — Mary primea în celula ei câte doi-trei deţinuţi politici (une ori din greşala gardienilor şi câte-unul de drept comun). Mary e acum în culmea gloriei: povestirile din inchisoare sunt inepuizabile şi în consecinţă primeşte înscrieri cu nemiluita din „societatea bună".

Renè Deutsch şi Paul Kirschenbaum şed azi cu o extraordinară afecţiune unul lângă altul. Extaziaţi îşi plimbă mâinile reciproc, pe genunchii aprinşi. Renè îşi înalţă capul doar când povestirea lui Tristan devine mai palpitantă. Tristan istoriseşte fazele operaţiei la care a trebuit să supună pe camerista mamei sale. „La cel mai bun mamoş din oraş, nu la vre-o moaşă oarecare dela periferie. 200 de dolari (franci sau lire) m'au costat cele câteva intr'adevăr delicioase ore petrecute cu dânsa, dar a fost fată bună şi face." (In acelaş timp camerista într'un ungher intunecos al odăii ei, cu febră de 40°, se luptă cu umbra moaşei grase şi murdare, care cu o foarfecă şi un ac de impletit i-a scos fătul).

Fumul ţigaretelor urcă în nori rotunzi spre candelabre. Fetele de serviciu alunecă nesimţite. Ceaiul ferbinte, cherry-ul rece alunecă pe gâtlejuri, cad în stomacuri şi subiectul pus pe tapet se învârteşte înainte, încunjură masa.

— „Apropo, sanzaţie! Ce e cu Daisy, nu se mai vede de-o vreme?"

— „Are un căţel nou, o bestie admirabil dresată, se spune că din cauza căţelului nu o mai interesează bărbaţii de prezent."

Intâi Renè, apoi Raul, dispar. Nimeni nu ia în seamă.

De-altfel uzina dela „Patisserie Paradis" funcţionează

ireproşabil azi. Missis Schwartz e la al treila „hand-rummy" şi cum vremea s'a încălzit văratecă răcoritoarele se consumăte în cantităţi fantastice. Patronul cu faţa lui de lună plină, rotundă şi capul orbitor de chel, se pleacă satisfăcut în dreapta şi stânga.

*

— „S'o încuiem dragă", — se roagă Raul.

— „Nu, nu, dragul meu, aşa e mult mai escitant. Gândeşte-te, ar putea să deschidă cineva, ar putea să ne vadă cineva, şi totuşi nu deschide nimeni, nu ne vede nimeni. Aceasta dă senzaţiei un surplus de deliciu. Fă asta pentru mine şi eu fac tot ce vrei tu".

Clipe lungi trec, afară chelneriţe în şorturi negre alunecă fără sgomot, se aud comenzile răspicate: — de două ori malaga, odată ceai, odată sandwich cu icre negre pentru domnul procuror. Femeia dela toaletă cască şi învârteşte în buzunarul şortului moneda de 5 dolari (franci sau lire).

Câte-o răbufnire de râs taie la răstimpuri sgomotul surd al „Paradis"-ului, se înalţă peste ţăcănitul de mitralieră al pietrelor de rummy. De-afară străbate sgomotul maşinelor, un claxon ţipă strident: . . . maşina colonelului . . . Astăseară mai am întâlnire şi cu el — trece prin mintea Renèei, dar numai o zecime de secundă e a colonelului, căci se lasă cu toate simţurile topite în îmbrăţişarea lui Raul. Pereţii toaletei concertează. Mânerul de aramă al uşii scânteiază, ca odinioară paloşul de flacări al heruvimului deasupra celei dintâi perechi omeneşti, căzută în păcat. Becul, în care şi-a pironit privirea extasiată Renè, seamănă cu o lună plină din August; e uriaş, roşu şi parşiv. De undeva din clădire se aud sunete de orgă. Poate la radio, desigur marşul nupţial al lui Wagner. Altceva nu poate să fie.

Femeia dela toaletă nu aude sunetele de orgă, în schimb se pleacă la urechea portarului şi explică amănunţit omului ce ascultă cu ochii aiuriţi, unde, cu cine şi ce se petrece acum. In timp însă ce femeia se pleacă spre urechea portarului, deasupra capului ei se adună nori de furtună: Missis Schwartz, care timp de patru ore nu s'a mişcat dela masa de rummy, întinde acum o mână grasă ca o perniţă şi cu degetele bonte

încărcate cu briliante, spre clanță. I-se pare că aude de după ușă un fel de horcăit, un scâncet palpitant și cunoscut. Pune deci mâna pe clanță. Din nou aude. Deci apasă clanța. In dosul ușii temperatura e de minimum 700 grade Celsius . . . Deschide . . . deschide . . . cuvântul acesta saltă înlăuntru în ritmul uruitul unui vagon Pullmann în garnitură de Express. Tot mai repede. Tot mai vârtejit. In mintea Renèei însă un alt cuvânt aleargă în ritmul vârtejit: . . . ne văd . . . și pe trup simte înțepăturile de ace a mii de ochi.

In momentul ăsta Missis Schwarz apasă clanța și ușa se izbește în lături. Cași când ar face explosie la 2000 metri înălțime motorul unui hidroplan, așa răbufnește sgomotul „Paradis"-ului prin ușa deschisă. In sgomotul exploziei 50 de mii de tramvaie furibunde, 50 de mii de automobile infernale, 50 de mii de gâtlejuri congestionate își amestecă urletele. Numai o clipă însă, căci în momentul următor răgetul simfonic al orașului e curmat brusc de țipățul ce-l scoate ca dintr'un gâtlej de sirenă de fabrică Missis Schwartz. Năpraznic țipet. Cutremură mulțimile, răstoarnă pietre de rummy, crapă pahare de cristal.

Chelneri, mame, soții ofilite, bunici și jucători veterani, căpitani spilcuiți, milionari falși și veritabili și intreg tineretul de aur, răsturnând scaune și mese aleargă spre W. C., de unde s'a auzit țipetul. In înghesuială se rup cercei, se împrăștie perlele, se sparg ochelarii, se rup cravatele și hainele. Numai o senzație, numai cea mai mare senzație, a putut provoca o asemenea panică.

Scena întrece orice închipuire. Două trupuri tinere, elastice, aprinse, încremenite. Renè, fiica bancherului, goală dela ciorapi în sus, iar Raul Kirschenbaum, funcționarul bancar de mare speranță, desgolit dela cămașă în jos. Ce valorează pe lângă asta reprezentația festivă dela Bayreuth. Le curg balele spectatorilor și ochii li-se întorc pe dos. Iar Renè, care în momentul acesta simte împlinindu-i-se cea mai mare senzație a vieții ei, cuprinsă brusc ca de un tremur epileptic, se prăbușește pe parchetul toaletei . . .

S'a implinit!

Priveliștea de câteva clipe face să ardă în flacări „Pa-

radis"-ul. In atmosfera aceasta se irosesc neobservate contrarierile şi protestele.

Singur patronul rezistă. Sparge cercul încâlcit de spectatori, din două salturi ajunge la uşa toaletei şi o închide izbind-o. Capul de bilă i-e roşu ca focul şi colţurile gurii i-se contractează în spazmuri. Gângâveşte. Pardon Doamnelor şi Domnilor, nu s'a întâmplat nimic, un mic incident, nu e nimic, pardon, vă rog să treceţi la locurile D-voastră.

Şi aleşii celor zece mii de sus se rentorc la locurile lor. Fetele de serviciu sunt incapabile să servească atâtea răcoritoare, câte pretinde publicul acesta încintat. Dar câţiva mici burghezi făţarnici o şterg revoltaţi, fără să mai cheme plata.

In cabinetul cu uşile tapetate femeia dela toaletă stă îndoită de două în faţa furiei aprinse a patronului. Inzadar scânceşte: — „Eu nu am vrut, Domnule . . ." Furibundul urlă: — „Mi-ai distrus localul, babornĭţă păcătoasă. Ai făcut bordel din cel mai elegant local al oraşului. M'ai nenorocit, m'ai lăsat pe drumuri! (Auzind glasul stăpânului în diverse cartiere ale oraşului opt perechi de case mari aprobară zâmbind afirmaţia lui.)

Uşa cabinetului se deschide şi femeia sboară de se întinde cât e de lungă pe lângă zid. Un chelner îi aduce sdrenţele şi coşul în care îşi aducea cina şi prosoapele spălate şi călcate. Cum pleacă şchiopătând spre eşirea din dos, pe coridor se lasă de plâns şi mormăie tare: — „Dar cele zece prosoape dela spălat n'ai să le mai vezi . . . până-i lumea!"

Vestea celor petrecute la „Paradis" străbate oraşul cu iuţeala unei rachete. Seara la cluburi, noaptea la baruri, spre ziuă în iatacuri, în zori la bordeluri, dimineaţa la hale, nainte de masă la bancă, în birouri, în cabinete, la parochie, în redacţii, la amiazi la masă, după prânz la cafenele, pretutindeni numai şi numai cazul, afurisit sau invidiat, al lui Raul Kirschenbaum şi Renè Deutsch e pe tapet.

Renè după ameţeală, e adevărat, s'a simţit puţin cam prost, dar „asemenea superlativ al deliciilor merită orice", i-a răspuns a doua zi lui Raul, care a chemat-o la telefon dela bancă, unde era încunjurat de invidia tuturor colegilor, pentru consolidarea neaşteptată a poziţiei sale. Intr'adevăr poziţia lui s'a consolidat deabinelea de azi dimineaţă. Directorul general

l-a primit cu fața iluminată de zâmbet și în timp ce-i dicta programul zilnic, zâmbind i-a pus următoarea întrebare:
— „Ascultă, dragă domnule Kirschenbaum, ai putea s'o chemi pe Renè odată aci sus, la mine?" — Raul a răspuns prompt. „Când doriți domnule director general."

*

Iarăși spre seară. Masa tineretului se complectează. Sosește și Raul, nestigherit se așează la locul său.

Missis Schwartz, care azi a jucat numai trei partide, pleacă ostentativ. In ușa turnantă se izbește de cineva. Se opresc o clipă față 'n față, apoi Missis Schwartz, izbucnește:
— „Ah, pardon, dragă Renè! cum te simți? Iartă-mă te rog, pentru ... neplăcerea de eri, eu nu am vrut ... etc." Renè îi răspunde foarte delicat: — „Dar dragă Missis Schwartz crede-mă, nu s'a întâmplat absolut nimic." Primind acest răspuns satisfăcător, missis Schwartz începe să-i istorisească cu deamănuntul toate treburile ei casnice și termină apoi cu o invitație pentru masa de seara.

Sosește Daisy. In brațe cu cânele-i favorit, ține drept spre Rene: — „De săptămâni n'am mai eșit ești adorabilă. Haina ți-e ... dar și azi numai pentru tine am eșit, ești o tipesă ...!" Și în timp ce se sărută amândouă steaua politică a profesoarei de dans Mary apune cu totul de pe firmamentul tineretului.

In fața toaletei portarul se pleacă la urechea nouei îngrijitoare și arătând spre masa tineretului îi povestește în șoaptă, ceia ce urlă întreg orașul. Bătrâna însă clatină din cap și se gândește, că ce porcării îi minte ei portarul ăsta.

„Paradis"-ul e mai tixit ca oricând. Personalul nu mai era suficient, au trebuit aduse ajutoare. De azi încolo, în tot orașul, acesta e singurul local unde lumea „bine" se poate întâlni. Patronul umblă printre mese făcând plecăciuni în dreapta și 'n stânga, salută clienții cari sosesc. Fața lui e ca luna plină de August: uriașă, roșie, parșivă și străluce.

Tălmăciri din Eminescu

de Zoltán Franyó

Gebet eines Daziers

Als es noch keinen Tod gab, auch nicht Unsterblichkeit,
Noch Kern und Keim des Lichtes, was Leben dem verleiht,
Kein Heute, Morgen, Gestern, nicht Dauer, noch Verfall,
Denn *Alles* war in Einem und *Eines* war im All;
Als Erde, Luft und Himmel, der Schöpfung Wundersamen
Von solchen Wesen stammte, die nie ins Leben kamen, —
Da warst nur du allein und ich muss mich oft befragen:
Wer ist der Gott, vor dem wir das Herz zu beugen wagen?

Er stand allein als Gott hier, bevor es Götter gab,
Und schenkt nun Kraft dem Funken mit seinem Zauberstab;
Verleiht den Göttern Seele und Seligkeit der Welt
Und ist ein Born, aus dem man Erlösungskraft erhält.
Empor die Herzen! Singet! Sein Lob ist nicht vergebens:
Er ist der Tod des Todes, die Neugeburt des Lebens.

Er schenkte mir die Augen, das Tageslicht zu sehen
Und liess mein Herz vom Atem des Mitgefühls durchwehen,
In wildem Sturmgetöse vernahm ich seinen Schritt,
Vom Lied getragen tönte sein Vers so herzlich mit —
Doch flehe ich ein Letztes als Gabe noch dazu:
Mir Eintritt zu gestatten zur ewig-grossen Ruh!

Er möge jedem strafen, der hämisch mich bedauert
Und segnen den, der heimlich mit Argwohn mich umlauert.
Erhört sei jeder Spötter, der mich zum Hohn erwählt,
Gott gebe Kraft dem Arme, der mich zu Tode quält,
Und jener sei der Erste von allen Menschen hier,
Der selbst den Stein als Kissen entreissen wollte mir.

Ich soll verfolgt von allen durch meine Jahre fliegen,
Bis einmal in den Augen die Tränen jäh versiegen.
In Jedermann entsteht mir ein Feind auf dieser Erde,
Bis ich zuletzt sogar noch mich selbst nicht kennen werde.

Nun lass mein Herz versteinern von Schmerz und Qual und Groll,
Dass ich sogar die Mutter im Grab verfluchen soll.
Und wenn mich fast wie Liebe beglücken Hass und Leiden,
Dann werd ich alle Schmerzen vergessend, froh verscheiden.

Und wenn ich einst verlassen und ehrlos werde sterben,
So soll wie fremdes Aas ich am Strassenrand verderben;
Auf dessen Stirne sollst du die teure Krone setzen,
Der Hunde gegen mich hetzt, die wild mein Herz zerfetzen,
Und schlägt mir einer plötzlich mit Steinen ins Gesicht:
Sei gnädig ihm, verwehre die Ewigkeit ihm nicht!

Nur so kann ich dafür mich bedanken, dir ergeben,
Dass mir das Glück gegönnt war, auf dieser Welt zu leben.
Ich flehe nicht, den Nacken gebeugt, um deinen Segen,
Ich will dich, Schöpfer, stets nur zu Fluch und Hass bewegen,
Will fühlen, wie dein Atem bald meinen Hauch verschlingt,
Mich auslöscht und mit Urnacht der Ewigkeit umringt.

O Mutter . . .

O Mutter, süsse Mutter, du rufst mich von so weit
Zu dir, durch Blätterrauschen, aus nebeltiefer Zeit;
Es ragen über deine geweihte, schwarze Gruft
Von Herbst und Wind zerzauste Akazien in die Luft;
Aus ihren Zweigen flüstert mir deine Stimme zu . . .
Denn ewig währt ihr Rauschen und ewig deine Ruh.

Und muss ich einmal sterben, Geliebte, weine nicht;
Brich von der heiligen Linde ein Zweiglein, zart und schlicht,
Begrab' es mir zu Häupten bedächtig, liebevoll,
Dass es dann deine Träne, wie Regen netzen soll;
Ich fühl' es, wie es zärtlich beschattet jenen Ort . . .
Stets wird sein Schatten wachsen und ewig schlaf ich dort.

Und sollten einst wir beide vereint im Tode sein,
Begrabe man uns doch nicht im öden Totenhain;
Man soll dann uns bestatten am stillen Ufersaum,

Und lege uns gemeinsam in e i n e s Sarges Raum;
So wirst du meinem Herzen stets nahe liegen hier . . . .
Der Bach wird ewig schluchzen und ewig schlafen wir.

Trennung

Von dir ein Zeichen nehmen? Geliebte, lass es sein
Ich würde Dich begehren, doch bist du nicht mehr dein:
Will keine welke Blume aus deinem blonden Haar,
Ich wünsche nur, vergiss mich, der einst der deine war.

Warum soll nicht der Nachschmerz erloschner Seligkeit
Mit ihr entschlummern, sondern fortdauern mit der Zeit?
Stets andre Wellen murmeln, ist 's auch derselbe Bach,
Nun weshalb ruft man immer die späte Reue wach,
Wenn wir dazu bestimmt sind, zu irren durch den Raum,
Wie eines Traumes Schatten, wie eines Schattens Traum?
Wozu soll dich die Sorge um meinetwillen quälen,
Wozu die über Tote entschwundenen Jahre zählen?
Was schert 's mich, ob ich morgen, ob heute sterben muss,
Sobald ich ausgelöscht bin aus jedem Hirn zum Schluss?
Ich will, du sollst vergessen das stolz erträumte Glück,
Entsinnst du dich, erwachend, um Jahre noch zurück.
Es möge mich verschlingen ein Schatten schwarzer Stunden,
Als hätten wir uns vorher noch nie, noch nie gefunden,
Als würden unsre Jahre von Sehnsucht leer entschweben —
Nun, kannst du mir die Liebe zu dir noch je vergeben?
Wo fremd ich bin, zur Mauer lass wenden mein Gesicht,
Dass hinter meinen Lidern einfrieren soll das Licht.
Und wird mal meine Asche zur Erde, Lehm und Brei,
Wer kennt dann meine Herkunft? wer weiss es, wer ich sei?
Vor kalten Mauern möge ein Klagesang, soweit
Er reicht, für mich erflehen die Ruh der Ewigkeit.
Ich aber möchte, Jemand erschiene durch die Zeiten
Und liesse deinen Namen auf meine Lider gleiten,
Dann werfe — wenn man wolle — mich in den Strassengraben ...
Es wird noch immer mehr Sinn, als diese Stunde haben;
Aus grosser Ferne steige ein Rabenschwarm empor,
Verdecke mir den Himmel, als wär 's ein schwarzer Flor,

Am Horizont der Erde ein Sturmwind sich erhebe,
Der meinen Leib der Erde, mein Herz dem Winde gebe ...

Du aber blühe lenzhaft, Aprilwind soll dich fächeln, —
Dich, mit den grossen Augen, dem kindlich-süssen Lächeln,
Und wie du noch ein Kind bist, stets jung auf dieser Erde,
Sollst nichts mehr von mir wissen, wie ich nicht wissen werde...

Ode

Nimmer dacht ich, dass ich noch sterben lerne;
Ewig jung, mich dicht in den Mantel hüllend,
Sah ich fern zum Sterne der Einsamkeit und
Träumte verzaubert;

Als du plötzlich mir auf dem Weg erschienest,
Schmerzlich süsses Leiden: da trank bis auf den
Grund ich aus, des unbenedeiten Todes
Ewige Wonne . . .

Lebend muss verbrennen ich, so wie Nessus,
Oder wie vom Gifte im Kleid Herakles;
Selbst des Meeres Fluten vermögen nicht mein
Feuer zu löschen.

Brandverzehrt vom eigenen Traume, klag ich
Lodernd auf dem eigenen Scheiterhaufen . . .
Kann ich leuchtend je, wie der Vogel Phönix,
Wieder erstehen?

Weg mit euch, ihr Blicke, die mich betören!
Komm ins Herz zurück, du vergrämter Gleichmut;
Dass ich friedlich sterbe: versuch, mich selbst mir
Wiederzugeben!

Die Jahre fliehn . . .

Die Jahre fliehn, noch viele werden enden,
Seit der Begegnungsstunde; immer fröhne

Ich dem Gedenken an das Glück, — du Schöne,
Du Traum, mit grossen Augen, kalten Händen.

O komm, dass mich dein süsser Hauch versöhne,
Lass deinen Blick sich mir entgegenwenden,
Dass seine Strahlen mir Erquickung spenden, —
Entreisse meiner Leier neue Töne!

Du weisst ja nicht, wie tief dein Nahen immer
Im Herzen stillt der Schmerzen letzten Schimmer,
Wie wenn ein Sternbild aufgeht im Geschwele.

Doch seh dein kindlich Lächeln ich erstrahlen:
Erlischt in mir das Leben aller Qualen,
Es glüht mein Blick, es wächst empor die Seele.

Sonett

Ich steh auf deinem Erker. Klare Nacht . . .
Hoch über mir mit Blüten dicht behangen
Die Zweige, die mit Schatten mich umfangen;
Der Wind bringt Duft, vom Gartengrund entfacht.

Ich steh und seh dich durch das Glas; die bangen,
Verträumten Augen wie vom Licht erwacht;
Nun bist du müd; die Händchen lösen sacht
In Goldes Flut die Haare aus den Spangen.

Sie fliessen auf die Schulter, stolz, ergötzlich,
Du öffnest traumhaft deinen Brustbehang,
Stehst ruhig auf, bläst aus die Kerze plötzlich . . .

Durch Zweige flirren Sterne wie Gespenster,
Im Dunkel harren meine Blicke lang,
Und traurig scheint das Mondlicht auf die Fenster.

Un congres amânat.

de Nicolae E. Vasile

In ultimele zile ale lui Decemvrie trebuia să se ţină la Oradea un congres, care transpus pe planul preocupărilor de viitor, egala cu o conferinţă de pace. Congresul nu s'a ţinut, a fost amânat sine die. De ce a fost amânat? Nu ştiu. Nici nu vreau să ştiu. Căci dacă aşi fi silit să ştiu, ar trebui să-mi fie ruşine. De aceia cred că e mai bine să nu ştiu, sau să mă fac măcar că nu ştiu. Căci ruşinea mea nu e numai a mea, ci şi a D-voastră iubiţii mei cetitori, adecă a noastră a tuturora. S'o facem mai bine uitată.

Dar la nici un caz nu trebue să lăsăm pe planul uitării ideia acestui congres neîntrunit. Ideia a pornit dela Oradea, dela un om cu mare dragoste de cultură şi cu mare înţelegere pentru problemele zilelor noastre. Trebuiau să se adune într'un congres la Oradea reprezentanţii scrisului românesc cu reprezentanţii scrisului maghiar ca împreună să găsească o cale pentru o apropiere culturală între noi şi statul vecin geograficeşte, căci din alte puncte de vedere ni-e ceva mai strein decât Uruguayul de exemplu, care în definitiv ne este numai indiferent. Cel care a lansat ideia congresului, nu este numai un om de duh, ci şi unul care a văzut clar drumul ce trebuieşte urmat şi a avut la îndemână şi mijloacele necesare. Dl Moşoiu, căci despre fostul primar al municipiului Oradea e vorba aci, a schiţat şi programul ce trebueşte realizat şi în calitatea sa de primar a găsit şi mijloacele materiale necesare realizării. Congresul trebuia să decidă traducerea reciprocă a unui anumit număr de volume din literaturile română şi maghiară, iar din fondul pus la dispoziţie de dl Moşoiu să se institue premii pentru cele mai bune traduceri. Ideie admirabilă şi cu şanse de eficacitate imediată. Cunoaşterea reciprocă e primul pas spre apropierea sufletească între două popoare

Ideia apropierii culturale între noi şi Ungaria nu e nouă, ea a fost mereu reluată în ultimii zece ani. Nu numai din partea noastră, ci şi a vecinilor noştri. Nu vreau să fac aci un istoric al acestei mişcări, la care noi cei grupaţi în jurul acestei reviste ne raliem cu toată inima, şi nici nu vreau să

scad meritele iniţiatorului mişcării de acum, amintind alte iniţiative mai vechi, cari nu au dus la nici un rezultat, ceiace nu-i doresc mişcării actuale. Vreau să amintesc aci de o iniţiativă, (mai corect spus de două conexate), care a pornit dela aceleaşi concepţii şi a urmărit acelaş plan de realizare. Nu a trezit ecoul pe care l-a trezit apelul scriitorilor dela Oradea, totul s'a petrecut în cadre mult mai restrânse, — şi dacă reamintesc azi această iniţiativă, nu o fac pentru a creia din aceasta merite cuiva sau pentru a diminua meritul de iniţiatori al confraţilor dela Oradea, ci o fac mai îndată ca o dovadă a ralierii noastre anticipate la mişcarea lor.

*

In Aprilie 1931 eminentul publicist maghiar Ladislau Szabó, cu ocazia reprezentării unei piese de Victor Eftimiu pe o scenă din Budapesta, publică în „Pesti Napló" un interesant şi frumos articol despre problema apropierii culturale dintre maghiari şi români. Reproduc aci câteva pasagii din acel articol, aceleaşi pe cari le-a reprodus, comentându-le, confratele şi prietenul Udrea în ziarul „Vestul" din 26 Aprilie 1931.

Iată-le:

„Nu cred nici un moment, — spune dl. Szabó, — că Eftimiu este un aşa de mare dramaturg, de care noi nu avem, — bucuria mea sună deci nu în special literaturii române ci în general tuturor literaturilor, pe cari noi maghiarii până azi nu le-am luat în seamă. Dacă ne interesează literatura norvegiană şi svedeză, de ce nu ne-ar interesa şi literatura popoarelor vecine? . . .

Nu uit care este situaţia politică între noi şi vecinii noştri, dar ştiu şi aceia, că viitorul mai bun nu acei cari aţâţă la războ îl vor pregăti, căci aţâţătorul n'are nimic altceva, decât gura, iar gura nu este instrumentul creaţiei şi al luptei, ci al consumaţiei şi alimentării.

Din fericire mai sunt încă oameni cari gândesc şi pot să gândească, ceia ce e lucru deosebit. Acestora din urmă li-se poate atrage atenţia asupra faptului, că oamenii cu cât sunt mai culţi cu atât mai bine îşi dau seama, că toţi avem

egale drepturi la viaţă şi că neînţelegerile şi frecăturile izvorâte din acestea nu este neapărat nevoie să fie tranşate cu pumnul, ciomagul şi pumnalul. Drumul culturii şi al păcii este unul şi acelaş, şi orice pas înainte pe acest drum — este un pas spre viitorul mai bun...

Popoarele cari vieţuesc alături, sunt întotdeauna într'un oarecare raport unele cu altele; acest raport poate să fie prietenesc sau neprietenesc; poate să fie plăcut sau neplăcut, dar oarecari relaţiuni există, întotdeuna între două popoare vecine şi întotdeauna acela este mai avantajat faţă de celălalt, care este mai inteligent. In România de ani de zile se joacă piesele scriitorilor maghiari — noi abia acum reprezentăm prima piesă românească...

Noi trebue să ne cunoaştem vecinii, şi mai ales viaţa lor spirituală. Faptul că la Universitatea din Budapest nu avem catedră de limbă slovacă la cea din Pécs sârbo-croată, la cea din Szeged română, iar la cea din Debreczen ruteană, sunt greşeli, cari nu pot avea scuză."

Acestea sunt pasagiile reproduse în „Vestul" din articolul d-lui Szabó, şi trebue să recunoaştm că nu au pierdut nimic din actualitate. Fiindcă de atunci şi până azi nu am ajuns cu nici un pas înainte.

La fel de actuale sunt şi comentariile adăogate în acelaş număr din „Vestul" de prietenul Udrea. Reproduc aci şi aceste comentarii, însă făcând mai întâi o paranteză pentru a lămuri mai bine unele lucruri.

Pe la începutul anului 1929 ne găsiam la Bucureşti o seamă de tineri bănăţeni, parte cu rost, parte căutându-şi un rost. Ne obişnuisem să ne adunăm în fiecare seară la o bodegă din strada Toamnei, unde lângă un pahar de vin bun mai steteam la poveşti, uneori şi până la ziuă. Nu ştiu cine a venit întro seară cu ideia să înfiinţăm o revistă bănăţeană la Bucureşti. Repet, nu mai ştiu a cui a fost ideia, însă ştiu că am primit-o cu toţii, cu entuziasm. Singur prietenul Udrea duşman neîmpăcat al oricărui regionalism, a protestat timp de vre o două ciasuri nu împotriva înfiinţării revistei, ci împotriva intenţiei de a-i da un caracter regionalist.

Trebue să mai notez că nucleul grupului îl alcătuiam prietenul Udrea, regretatul V. Bugariu mort aşa de tânăr,

d-şoara Ana Ghedeonovici sosită de curând şi pentru puţin timp din America, şi modesta mea persoană, pe atunci, trebue să recunosc, prea puţin modestă, în mijlocul altora mai tineri, ale căror urme le-am pierdut de mult.

Nopţi de-arândul am discutat numai chestiunea revistei am elaborat proecte, am stabilit totul până la cele mai mici amănunte şi totuşi nu am scos-o. Ne lipsia prima condiţie ca s'o putem scoate: banii. In toiul acelor discuţii s'a ivit şi ideia unei încercări de apropiere culturală între noi şi unguri. Punctul de plecare era acelaş, ca şi al acţiunei dela Oradea: cunoaşterea reciprocă a literaturilor prin traduceri bune din opere alese. Desigur, azi îmi dau seama, un proect mult prea vast pentru puterile noastre. Renunţasem la revistă, însă prietenul Udrea nu renunţase la ideia traducerilor din limba maghiară. In câteva zile tradusese vre-o 5 nuvele din scriitorii maghiari moderni şi intenţiona să prezinte într'o antologie toţi prozatorii maghiari mai de seamă din timpurile mai noi. A făcut propunerea unei edituri, care pe atunci începea să se ridice printre editurile mari, şi a reuşit să convingă pe directorul editurii să accepte tipărirea acelei antologii. Volumul urma să apară încă în toamna lui 1929 şi pentru o mai bună întocmire prietenul Udrea plecase la Budapesta, ca să ceară sfatul scriitorilor interesaţi. Peste o săptămână editura primeşte o telegramă laconică dela dânsul: „Chestiunea antologiei neactuală. Renunţat." Interesant că telegrama o trimisese, nu dela Budapesta, ci tocmai dela Leipzig. Nici azi nu ştiu, şi nici nu cred să i-o fi spus cuiva, dacă a avut un motiv real să renunţe la alcătuirea antologiei sau s'a lăsat purtat numai de vreun capriciu izvorât din neastâmpărul firei lui ciudate de veşnic drumeţ. (De prezent văd că promite o antologie a liricei maghiare contemporane, sunt curios să văd în care parte a lumii o mai sbugheşte, ca să scape de promisiune !)

La această antologie proectată, scrisese el atunci prefaţa, de care vorbeşte în articolul amintit din „Vestul". Iată acum comentariile publicate atunci la articolul d-lui Szabó:

„Sunt gânduri noi, gânduri pe cari le înţelegem şi ştim să le apreciem. Să-mi fie permis acum să reproduc aci drept răspuns la articolul d-lui Szabó, câteva pasagii din prefaţa

scrisă de mine, acum doi ani, la un volum de tălmăciri din prozatorii maghiari, volum ce nu a apărut din o mie şi unul de motive:

— Intre noi şi Ungaria se ridică zidul chinezesc al vrajbei de veacuri prin care nu răzbat decât manoperile politice, menite prin insăşi firea lor să ţină trează o ură veche şi nu să aducă o înţelegere nouă. Reciproc ne ignorăm viaţa spirituală şi cultura fiecăruia pentru celalalt este un fel de terra incognita. Literatura, arta, ştiinţa Ungariei ne sunt tot aşa de puţin cunoscute, ca a indepărtatei Finlande de exemplu. Din literatura maghiară, afară de câteva piese traduse, şi acelea în bună parte de teatru bulevardier, noi nu cunoaştem nimic. Dealtfel noi putem spune acelaş lucru despre literatura tuturor ţărilor vecine. Nu-mi amintesc să fiu cetit un singur şir măcar tradus cumsecade în româneşte din literatura sârbească sau din cea bulgară.

Traducerile din literaturile popoarelor vecine ni-se impun ca o problemă foarte serioasă. Situaţia geografică a ţărilor din răsăritul Europei creiază interese politico-sociale şi economice comune tuturor acestor ţări şi astfel fatal le împinge spre o politică unitară.

Există o foarte serioasă tendinţă de apropiere intre aceste popoare, tendinţă care se indreaptă, ca scop final, spre alcătuirea unui bloc politic unitar în răsăritul Europei, bloc care să se inglobeze apoi ca o singură conformaţie cu expresie unică într'o Mare Inţelegere Europeană, — dacă e slobod să vorbim azi despre aşaceva. Această apropiere se poate face numai printr'o largă inţelegere reciprocă, provenită dintr'o adâncă cunoaştere. Un popor nu poate fi cunoscut prin studierea manifestărilor lui politice. Politica unei ţări trebue să se acomodeze întotdeauna şi împrejurărilor externe şi este supusă de multe ori creaţiei individuale a cârmuitorilor, cari in definitiv sunt şi ei oameni. Pentru cunoaşterea unui popor trebueşte cercetat cu deamănuntul sufletul lui, studiat acolo, unde acest suflet îşi găseşte cea mai adevărată şi nemijlocită expresie, în literatură şi artă. Deci în primul rând se recere o apropiere culturală între ţările din răsăritul Europei, apropiere care se poate face cu atât mai uşor, întrucât culturile acestor popoare, afară de unele excepţii, au cam

aceiaşi vechime şi au la baze foarte multe trăsături comune, provenite de pe urma strânselor legături şi schimburi politico-economice, şi chiar religioase, din epoca când au început să mijească primele raze de cultură în aceste ţări.

Acesta este drumul care va duce cândva la o înţelegere reciprocă a naţiunilor. Şi nu prin machinaţii diplomatice se va putea ajunge la această înţelegere, ci prin cunoaşterea şi pătrunderea cât mai adâncă, nu a istoriei politice, ci a spiritului fiecărei naţiuni. Căci pe om dela starea lui de animal săltat în două labe din patru, la înălţimea lui spirituală de azi nu aceia l'au adus cari au ingropat în pământ ţeste sparte de paloş, ci aceia cari au căutat să croiască drumuri noui pentru gând, pentru suflet."

Am ţinut să reproduc aceste pasagii, fiindcă ele constitue un crez, crezul tuturor acelora, cari din haosul frământărilor de azi mai speră o înseninare fără o trecere prealabilă printr'un nou purgatoriu de foc şi sânge. Să nu uităm că rândurile de mai sus au fost scrise acum şapte ani şi faptul că au rămas actuale şi azi, trebue să ne umple sufletele de tristeţe şi ingrijorare. In şapte ani nimic nu s'a făcut pentru a dăinui o punte de trecere peste vrajba veche. Dimpotrivă, numărul căutătorilor de pace a scăzut, încât azi îi poţi număra pe degete, în timp ce crainicii vrajbei, s'au înmulţit fără număr şi demenţi dansează cu torţe aprinse pe butoaiele cu praf de puşcă. De aceia nu au ecou azi gândurile de mai sus. De aceia a trebuit amânat congresul dela Oradea, care echivala cu o conferinţă de pace . . .

Nu sunt scriitor, sunt ani mulţi de când nu mai am asemenea veleităţi, scriu mai mult silit de prietenul meu, conducătorul acestei reviste, care m'a scos cu forţa din bârlog. (M'am răzbunat compilându-mi articolul cu foarfeca, dintr'un vechi articol al lui şi o amintire!) Imi trăesc existenţa mea mărunță şi cenuşie departe de frământările lumii de azi. Le privesc din afară aceste frământări şi pot să spun că mă îngrijorează. Unde duce valul acesta năpraznic de ură care a cuprins lumea? Spre care prăpastie? Căci numai o prăbuşire generală îi poate fi sfârşitul.

Cine va fi destul de puternic să oprească în loc goana aceasta nebună spre abis?! . . .

Poeme

de Tiberiu Vuia

Șesuri

Veşnic desfăşurată întindere. Poveste dintotdeauna spre zarea toată. Depărtări livide, orizonturi însuliţate, drumuri punctate de duzi.—

Cărări, ogore, ape...

Invălurarea brazdelor e un suiş spre albastrul apos al fărăsfârşitului. El însuşi învălurare.

Dor de singurătate, isvor de nostalgii.

Tăcere, mister, odihnă.

*

Din linii se înfiripă viaţa: că atâta trăeşte acum. Şi din albastru: că atâta-i suiş aci.

Sufletul cu vântul îi frate şi soră-i cu moartea lumina. Că nu ştii unde se întâlneşte veşnicia cu tine, nici moartea. Dar pe amândouă le simţi pe aproape.

Şi-n hurducăiala unui vehicol tremură mişcarea, viaţa.

Un drum e undeva, pe aproape,

Că-n fărăsfârşitul ăsta, toate lucrurile vieţii şi moartea chiar, sunt aci, aproape, aproape...

Mărunt șirag . . .

Mărunt şirag de vieţi se înşiră pe luciul umed al crengilor, cari de mult şi-au scuturat ritmul de frunziş . . . Vrăbii cu inimioara palpitând sub învelişul hainei monotone . . . Şi vin din văzduh, în ceată: rătăcitoare sfadă, piuind mărunt în drumul lor de-o zi . . .

Mărunt şirag de arcuri triumfale, viţele de vie se înşirue'n grădină, încovoind pământului cleios, viaţa lor de-un an. Or, poate că nu-s decât un norod de îngenunchieri pe marginea luminei.

Mărunt şirag de mărgăritar, se rostogoleşte peste case un cântec de lumină, şi se razimă în suliţe de duzi, ca un păiengeniş.

Dealungul pereţilor livizi, o pisică măsoară întinderea umbrei de aci şi până'n uliţa cea mare. In vecini se închide 'n sgomot surd o uşe: par'c'ar fi căzut în curte o pasere moartă.

Vântul se anină-n streaşini şi îşi ia avânt să salte 'n hopuri uraşe, peste case-n ţarină.

Satul, morman capricios de siluete, îşi urcă liniile spre înalturile ce le înoadă toate 'n strălucirea unei cruci, pe cel turn, stăpân de zare şi singurătăţi.

Şi toată linişţea de aci, plânge 'n lacrimi irizate, de fecioară.

Ce departe-mi eşti

Straie străvezii aşterne 'n uliţi luna, pentru cine va ieşi în noapte să culeagă rodul vremii: ninsoare de lumină, volbură de linişti.

Grădinile 's ostroave uitate, şi satul, unde-o fi plecat aşa, în miez de noapte, de nu se aude nici o şoaptă.

Sub punţi dorm ape. Şi'n cimitir la sfat stafii călătoare se adună şi nu vor să mai plece; un şir de albe arcuri le leagă între ele pentru totdeauna.

Drumurile 's oprite, doar umbrele 's fugare.

Ce departe 's lucrurile vieţii, toate şi stelele ce aproape par . . . Una i rezemată în suliţa de dud, alta-mi cade parcă-n streşină, s'alunece în jghjab.

Vecinul ce departe e de aici: obloane întunecate şi umbre . . . pretutindeni umbre.

Ce departe's stâlpii ăia, şi viaţa . . .

Zi de mâine, ce departe 'mi eşti, ce departe . . .

Insemnări

Academia de Arte Frumoase din Timişoara

Această instituţie de învăţământ artistic datorează existenţa ei de doi ani Primăriei şi Prefecturei locale şi asta constitue un mare merit pentru cei ce au înţeles să i dea acest sprijin. Inţelegerea pentru această instituţie în ultimul timp s'a lărgit mai mult, spulberând acea atmosferă de neîncredere ce exista în jurul ei.

Faptul că Primăria şi Prefectura locală au acceptat să salveze această instituţie din impasul în care se găsea dovedeşte o conştiinţă trează şi o înţelegere a punctelor către care trebuie să graviteze mişcarea noastră culturală.

In recenta consfătuire ţinută la Primăria municipiului, la care au luat parte Dnii. Prefect Dr. Dimitrie Nistor, d, primar Augustin Coman Dr. Aurel Cosma junior deputat, Dr. Emil Grădinariu consilierul cultural al Municipiului, Inginer Adrian Suciu şeful serviciului tehnic, profesorii R. Ladea şi C. Bogdan din partea şcolii. s'a hotărât transformarea acestei şcoli în instituţie municipală.

Trebuie să menţionăm că pentru realizarea acestui lucru Dl. deputat Dr. Aurel Cosma junior a depus mare stăruinţă. Actualmente la serviciul cultural al municipiului se lucrează la redactarea definitivă a chestiunilor regulamentare şi de administraţie, spre a putea fi supuse aprobării Ministerului Instrucţiunii.

v. g.

Cuvinte despre fotografie

După uriaşa desvoltare, pe care fotografia a luat-o în ultimele trei decenii, a vorbi despre importanţa, sau despre necesitatea ei, pare de prisos. — Şi dacă totuşi o fac, este din cauza, că până în ultimul timp publicul nostru s'a ţinut foarte rezervat faţă de arta fotografică. In vreme ce în Germania, 40% din populaţie fotografiază, la noi procentul amatorilor fotografi abia se ridică la 4%. Motivele sunt multiple, unii invocă situaţia economică precară, preţul urcat al aparatelor fotografice şi al materialelor, mulţi descurajează din cauza că primele încercări nu le-au reuşit, intimidând prin aceasta şi pe alţii, dar nu ultimul motiv este desinteresul, ca să nu spun inerţia, faţă de orice fel de preocupări intelectuale, faţă de tot ce cere un efort intelectual în afară de necesităţile zilnice, a celor mai mulţi dintre „intelectualii" noştri. Şi fotografia nu merită acest dezinteres pe care îl are la noi. Pen-

trucă atât din punct de vedere tehnic, al materialului întrebuinţat, cât şi al rezultatului — fotografia gata —, s'a ajuns la realizări uimitoare. — Fabrici imense cu sute de cercetători neobosiţi, cu mii de lucrători specializaţi, se străduiesc ziua, noaptea, să pună la dispoziţia consumatorilor un material cât mai bun, cât mai adecvat scopurilor fotografiei, şi sute de mii de oameni utilizează pe întreaga întindere a globului nostru, produsele muncii lor. Iar aceste produse totdéauna reprezintă ultimul cuvânt al chimiei aplicate, în ceeace priveşte emulsiunile şi soluţiile întrebuinţate în fotografie şi ultimele invenţiuni ale tehnicei mecanice fine, în ceeace priveşte construirea aparatelor cu lentilele şi mecanismele atât de precise şi atât de delicate.

Cultura noastră actuală în întregime, dar mai cu seamă propagarea ei în massele mari ale omenirei, ar fi imposibilă fără fotografie, fără arta reproducerii.

Acolo, unde din diferite motive — fie chiar numai materiale — cei mai mulţi muritori de rând nu pot străbate, acolo poate să ajungă ochiul unui aparat fotografic, care înregistrează imaginea, sau evenimentul ce se scurge în faţa sa şi-l aduce aşa zicând în casa omului de toată ziua, sub forma unei reviste sau cărţi ilustrate, film, satisfăcândui dorinţa după cunoaşteri noui, satisfăcându-i setea după cultură.

Cercetări ştiinţifice, explorări de tot felul, atât pe globul terestru cât şi în lumea micro-şi macrocosmosului, azi nici nu se pot imagina fără fotografie. Geograful şi geologul urcaţi cu avionul în văzduhuri sau coborâţi în adâncurile prăpastiilor cu ajutorul fotografiei descoperă regiunile pământului pe cari din cauza dificultăţilor invincibile, picior de om nu le poate călca; cercetători ai vieţii vegetale şi animale, înarmaţi cu un aparat fotografic, pătrund în jungla fiarelor sălbatice, urcă în ţara gheţarilor veşnici, se afundă în adâncimile mărilor şi aduc de acolo miile de forme şi aspecte noui ale vieţii: biologi şi medici cu ajutorul obiectivelor desvelesc secretele vietăţilor mici, cu razele Roentgen pătrund în interiorul corpului, iar placa fotografică fixează rezultatul cercetărilor lor şi-l pune la dispoziţia tuturor. Fără fotografie tehnicienii şi fizicienii ar sta neputincioşi în faţa materiei şi a fenomenelor din natură, iar ştiinţa, cu toate specialităţile ei, ar fi rămas în urmă cu un secol.

Fără ilustraţiuni şi proecţiuni, — după tipar cei mai importanţi factori propagatori, — ştiinţa ar fi rămas cuprinsă numai în sferele strîmte ale iniţiaţilor. iar porţile ei, cari astfel stau larg deschise tuturor, ar fi rămas zăvorîte pentru marele public.

Dar azi discuţia asupra fotografiei s'a deplasat pe alt teren.

Fotografia de azi nu se mărgineşte numai la fixarea simplă a imaginilor şi formelor lumii exterioare, pentru a le comunica interiorului, azi tocmai lumea interioară se proectează, se materializează cu ajutorul fotografiei.

Fotografi amatori, înzestraţi cu o sensibilitate superioară, cu spirit de observaţie accentuat — *cu ochiu fotografic*, cum se spune — şi mai cu seamă cu un curaj atât de necesar învingerei inerţiei, au făcut începutul în ţările apusene imediat după marele războiu. Ei au început să-şi trateze subiectele fotografice într'un fel, altul decât cel de până aci, într'un fel individual, evidenţiind tot mai mult concepţia lor, felul lor personal de a vedea lucrurile. Au descoperit principii noui în aranjarea şi distribuirea luminii în fotografie, principii noui în alegerea şi plasarea motivelor, unghiuri noui de a vedea aceste motive. Au descoperit farmecul clar-obscurului în fotografie, şi jocului de lumini şi umbre generatoare de volum, fineţea nuanţelor şi armonia trecerii gradate dela lumina intensă la umbra mai deasă, în care totuşi se obsearvă detaliile atât de importante.

Aşa s'a născut fotografia modernă, fotografia artistică.

Fotografi amatori, cu viaţă interioară mai bogată, cu simţ artistic rafinat, au utilizat toate aceste elemente noui şi din sensibilitatea sufletului lor, împreunată cu cunoaşterea perfectă a tehnicei fotografice, au izvorît lucrări de valoare necontestabilă.

După realizările marilor maeştri, azi se discută despre trecerea fotografiei în rândul artelor frumoase. Saloanele şi expoziţiile de fotografii, ţinute în toate centrele intelectuale ale lumii, indreptăţesc această trecere.

Lucrările unui André Vigneau, Boisfard, Renger-Patzsch, Hajek-Halke, E, Songez, Leonard Misonne, Orplid, P. Masclet, Pabard, Drticol, Moholy-Nagy, Lamarre, M. Lambert, Richard Träger, Germaine Kroll, A Schellens, Demontsky, Man Ray, Torazi Mayeda, Borrenbergen, Onishi, Foo Ping Sheng, S. Tsuvenari, Jasuhaya, că să amintesc numai pe cei mai proeminenţi, împodobesc ani după ani paginile albumurilor şi revistelor fotografice, cu acelaşi succes, ca şi picturile artiştilor celebri.

Inovaţiile întroduse de amatori au înviorat şi fotografia profesionistă. In locul portretelor tip de până aci, fără expresie, fără viaţă, ultra-retuşate ca nişte păpuşe şi rigide ca manechinele, au apărut portrete tot mai naturale, tot mai pline de mişcare, iar problema principală într'un studiu de portret a devenit exprimarea unei stări sufleteşti, dinamica interioară, caracterul, exteriorizate doar prin figură.

Fotografiile atelierelor Binder (Berlin), D'Ora Benda,

Manasse (Viena), Angello (Budapesta), etc. sunt tot atâtea capod'opere de portrete, în care bunul gust, alegerea rafinată a efectelor de lumină, modulaţia şi nuanţarea dau drept rezultat portrete minunate de un nivel superior.

Portretul modern este redarea artistică a interiorului.

*

A însuşi tehnica fotografică nu este greu. O poate face oricine. Se cere exerciţiu, răbdare, acurateţă şi cea mai mare curăţenie în operaţie. Se cere cunoaşterea perfectă a materialului şi a proprietăţilor lui, ceeace se poate obţine relativ foarte uşor.

Dar iarăş să nu pierdem măsura realităţii, Simţul artistic, necesar *creiaţiei* — pentru că şi fotograful constient ca şi pictorul, îşi *creiază* opera sa — acesta se naşte cu omul; dacă lipseşte, amatorul prin muncă asiduă poate ajunge la o rutină, la un nivel urcat, va face fotografii frumoase, însă creator adevărat tot cu greu va putea fi. Scopul însă nici nu este acesta. Scopul este, ca oricine să ştie să facă fotografii bune şi frumoase. Gustul estetic necesar se poate însuşi, vizitând expoziţii de fotografii, de pictură, răsfoind şi studiind reviste şi colecţiuni de specialitate, — cari în străinătate sunt foarte numeroase, — comparând lucrările proprii cu lucrările maeştrilor, pictori şi fotografi, observând diferenţele şi recunoscând defectele, cercetând cauzele şi origina acestora şi eliminându-le la prima ocazie. Şi cu timpul rutina vine dela sine, fotografiile devin tot mai bune. La bază stă însă cunoaşterea perfectă a materialului şi a tehnicei fotografice, fără care nu putem progresa.

Cât priveşte motivele proprii pentru fotografiere, numai de lipsă nu ne putem plânge. Toate frumuseţile naturale ale ţării ne sunt la dispoziţie. Peisage de munţi, Carpaţii, Munţii Apuseni, Munţii Banatului; peisage de câmpie, Bărăganul, Malurile Nistrului; aquatice, gurile Dunărei, ţărmurile Mării Negre; oraşe vechi şi pitoreşti, colţuri de sate nostime, tipuri şi caractere de tot felul. Mănăstirile pitoreşti, perspectivele splendide din munţi şi multe, multe altele, presărate din prisosinţă pe întreaga întindere a ţării noastre şi toate acestea în haina diferită a celor 4 anotimpuri şi în lumina diferită a zilei, după cum e mai cu efect. Trebuieşte numai să ne formăm *„ochiul fotografic"* şi nu ne va scăpa nici'un motiv frumos neobservat şi nefixat pe placă. Apoi când vremea rea ne sileşte să stăm în casă, distracţiile fotografice, fotograme şi fotomontajul, cari ne dau posibilitatea, ca să *creiăm* fotografii plăcute şi interesante chiar fără aparat fotografic, combinând cele mai variate obiecte, luminându-le într'un mod interesant, cu efecte de fantastic, de basm, etc.

Lipsa unui manual de fotografie corespunzător se resimte de mult la noi. Poate şi din această cauză, fotografia a rămas la noi în faza unui amatorism începător, foarte modest. S'au injghebat în jurul câte unui amator mai vechiu şi mai iscusit asociaţii, cu scopul de a cultiva arta fotografiei — cum e cazul Societăţii de amatori fotografi dela Scoala Politecnică din Timişoara, Societatea Amatorilor din Braşov sau F. A. R.-ul din Bucureşti, (Federaţia Amatorilor Români) sub care nume s'au adunat câţiva tineri inimoşi cu scopul de a propaga gustul pentru fotografie în mase cât mai largi, dar din motive pur materiale câmpul activităţii acestora este destul de restrâns.

*

Aici este locul să relev un fapt îmbucurător. Tocmai în cel mai recent timp se observă un interes mai accentuat a publicului românesc faţă de fotografie. Faptul pare a fi în contrazicere cu situaţia economică precară de azi. Dar este logic să fie aşa. Sufletul omenesc — chiar şi al omului de toată ziua, nedotat cu calităţi artistice deosebite — caută să se descătuşeze de preocupările exclusiv materialiste de azi, caută să se elibereze de monotonia ucigătoare a vieţii de toată ziua şi se refugiază în domeniul frumosului. Si se refugiază în acest domeniu al frumosului, pentru că acesta este cel mai accesibil mulţimilor. Nu oricine poate înţelege şi aprecia o pictură şi sunt şi mai puţini acei cari pot face un tablou, dar sunt foarte mulţi cari pot savura o fotografie frumoasă şi sunt tot atâţia, cari ar putea face o fotografie frumoasă. *Fotografia este arta mulţimii.*

Acest fenomen s'a petrecut în ţările cu o cultură superioară imediat după marele măcel, când fotografia a luat un avânt aşa de mare. Acelaşi val a ajuns şi la noi, ceva mai târziu. Petru acest fapt pledeaza şi apariţia de eri a revistei „Fotografia" şi apariţia de azi a „Buletinului F. A. R.-ului din Bucureşti". Un început modest, care ar trebui sprijinit de toţi amatorii din ţară. In jurul ei ar trebui să se grupeze toţi doritorii de mai bine, ca să se creieze *Marea Revistă Fotografică Românească şi Fotografia Artistică Românească.*

ing. virgil birou.

Cartea de peste hotare.

Editura germană «**Phaidon-Verlag**» continuă să editeze, în condiţiuni tehnice bune, seria de opere clasice, pe cari le pune astfel din nou în circulaţie, răspândindu-le în cercuri foarte largi, datorită costului foarte redus, chiar şi pen-

tru valuta noastră românească. Astfel vedem retipărite opere cu valoare mereu de actualitate, dar cari nu se mai găsiau deloc pe piaţă, ca de exemplu opera monumentală a lui I. Burckhardt asupra culturii renaşterii, sau „Velasquez und seine Jahrhundert" de Karl Justi, „Leben Michelangelos" de Grimm, „Leonardo da Vinci" de Seidlitz, „Römische Geschichte" de Mommsen, „Gesammelte Werke" ale lui Tacitus într'o traducere perfectă, şi altele de aceiaşi universală şi nepieritoare valoare.

Tot această editură ne-a dat, într'o altă serie, un Rembrandt monumental şi un Dürer magnific, cu mai toate operele lor în reproduceri excelente. In general aceste publicaţiuni excelează prin respectul integrităţii textului original, cât şi prin forma îngrijită, serioasă, a tiparului.

In acelaş timp se tipăresc în seria amintită mai înainte şi opere mai noui, sau opere mai vechi revizuite acum de către autori, cari opere însă prin vastitatea subiectului şi competenţa elaborării nu stau mai prejos de operele clasice, alături de cari au fost editate.

Dintre acestea din urmă, trebue să remarcăm una în mod deosebit, şi tocmai pentru o scădere a ei. Este vorba de vasta lucrare a lui Ioseph Gregor: "Weltgeschichte des Theaters", apărută recent. Este o mare lucrare de sinteză, încercând să ne dea o imagine completă asupra evoluţiei teatrului dela inceputurile lui şi până azi. Autorul dovedeşte o vastă erudiţie şi serioasă cunoaştere a problemei. Lucrarea însă arată de multe ori semne de părtinire. Prea redus tratate unele epoci şi mişcări teatrale, altele în schimb de mai mică importanţă desvoltate larg şi cu toate amănuntele, cari ar putea lipsi dintr'o operă de generalizare şi sinteză, ca aceasta.

Faţă de noi, românii, autorul pare a avea o aversiune deosebită. Pur şi simplu ne necunoaşte. Vorbeşte, larg chiar, despre teatrul maghiar, scrie despre Cehoslovacia, Jugoslavia, dar despre România nici un singur rând măcar. In volumul de peste 800 de pagini am căutat înzadar un cuvânt măcar despre teatrul românesc. Nu există.

Cauza? Nu cade în competinţa noastră să o cercetăm. Constatăm doar că România a fost omisă şi de data asta, — nu ştim dacă voluntar sau involuntar, — cum a fost omisă, ea singură, şi din volumul „Die schönsten Gedichte der Weltliteratur", apărut acum vre-o doi ani în aceiaşi editură. Cum a fost omisă şi în alte dăţi. De ce? Am dori şi noi un răspuns

Editura budapestană »**Athenaeum**« încearcă să dea, în cadrele seriei ei de 4,80 pengő, o privire generală asupra istoriei naţiunilor mari, tipărind cele mai reprezentative luc-

rări de sinteză din istografia naţiunilor respective. A tipărit până acum „Istoria sinceră a Franţei" de Ch. Seingobos, „Epopea Americei" de J. I. Adams şi „Istoria poporului german" de W. Götz. Acum anunţă apariţia volumului „Istoria Rusiei" de Platonov. Lucrările sunt intr'adevăr bine alese şi traducerile, ca în general toate traducerile maghiare, impecabile.

In acelaş timp o altă editură, aceia a revistei «**Nyugat**», editează o serie de antologii admirabil intocmite şi perfect traduse, ale literaturilor contimporane ale marilor naţiuni. Seria a inceput cu „Mai Francia Dekameron" intocmit de Gyergyai Albert şi cuprinzând lucrări semnate de Jean Cocteau, Roger Martin du Gard, Georges Duhamel, Henri Duvernois, Jean Giraudoux, Julien Green, Marcel Jouhandeau, François Mauriac, André Maurois şi Jules Supervielle. Lucrările sunt insoţite de comentarii bio- şi bibliografice. Desigur că această antologie nu poate fi numită nici pe departe complectă, lucru despre care şi editura şi-a dat seama, anunţând acum apariţia şi a unui al doilea volum. Până atunci însă a pus pe piaţă încă trei antologii, cea americană întocmită de Reményi József, germană întocmită de Turóczi-I. József şi engleză întocmită de Vernon Duckworth Barker.

Acestora le vor urma in curând antologiile literaturilor rusă, italiană şi spaniolă, apoi acelea ale literaturilor naţiunilor mai mici.

Sunt iniţiative şi realizări pentru cari nu găsim destule cuvinte de laudă. Poate că ar fi timpul să înveţe şi editurile noastre din aceste exemple.

iosif murgă

Redacţionale.

Numărul de faţă al revistei noastre, primul din anul V-lea, apare cu întârziere. Asupra cauzelor întârzierii nu insistăm, cetitorii noştrii le ştiu prea bine. Pentru numerele intârziate oferim cetitorilor noştri un supliment la numărul de faţă, cuprinzând opera complectă a lui Ernst Toller: „Cartea rândunelelor" în frumoasa traducere a lui Ion Stoia-Udrea.

Totodată comunicăm cetitorilor noştri că pe viitor aceste întârzieri nu se vor mai repeta. Revista va apare de aci încolo în mod regulat la data de 1 a fiecărei luni.

Articolele „Un program şi un bilanţ cultural" şi "Traducerile d-lui Z. Franyó" din cauza aglomerării materialului au fost lăsate pentru numărul viitor, care va apare la 1 Mai.

Cartea rândunelelor

ERNST TOLLER

Cartea rândunelelor

în românește de

Ion Stoia-Udrea

1 9 3 6

Editura revistei „Vrerea“

Titlul original: DAS SCHWALBENBUCH

Editura revistei „Vrerea“
Tip. „Victoria“
Timișoara 1936

Concepută in 1922 **Scrisă in 1923**

In temnița dela
Niederschönenfeld

In anul 1922
două rândunele și-au avut cuibul
in celula mea.

A murit un prieten azinoapte.
Singur.
Gratii au veghiat lângă mort.

E toamna aproape.

Arde, arde o doare'n adânc.

Insingurarea.

O, cântec surd al eternei monotonii!
O, zilele ce veşnic aceleaşi curg incolore!
Mereu
Aceiaşi zi,
Ca ultima,
Ca proxima,
Mereu.
Vremea-i ceaţă sură. S'aşează adânc în porii
dorului tău fără margini.
Petecul vânăt de cer e străpuns de gratii de fier ruginite,
Cari au evadat din ochiul celulei tale,
Şi au pornit spre tine,
Te-au
Năpădit
Te-au
Năpădit . . .
Intâi te-ai ferit,
Dar gratiile au fost mai tari decât tine,
Acum ele cresc în ochii tăi,
Şi-oriunde cauţi,
Pestetot
Pestetot tu vezi numai gratii.
Până şi copilul, care departe, ah aşa de departe se joacă pe
câmp înflorit,
E strivit între gratiile din ochii tăi.
Ah-

Nopţile, nopţile tale de vis sunt disperate arlechinade.

Unghiile tale sgârăe sicriul mutei abandonări.

Nicăiri nu înfloreşte Minunea.

E muzică

Sunt codrii

Sunt femei

Undeva nflorește mișcarea unui grumaz
ce blând se înclină
Undeva așteaptă o mână atât de
gingașă cu preadulce căldură

Nicăiri nu înflorește Minunea.

Cartea s'a răcit în mâna mea,
S'a răcit, aşa s'a răcit.
Slovele negre-s munţi negri ce-au pornit să umble prin vinele mele.
Foşnitoarele file sunt câmpii de zăpadă la Polul-Nord al leşinului veşnic.

Ingheţ.
Lumea se'ncheagă.
Ce bine ar fi să adormi acum,
Să devii cristal în marea de ghiaţă fără timp a Tăcerii.
Tovarăşă Moarte.
Tovarăş, Tovarăş . . .
Cirici Cirici Cirici
Cicici
Urrr

Că omul, aproape de sumbrul izvor,
Asemenea cântec ascultă, de aşa terestre bucurii şi bocete pătruns . . .

Visează, suflete al meu, visează,
Invaţă a visa visul Veşniciei.

Cirici Cirici Cirici
Cicici
Urrr

Fugi Moarte Tovarăşă, fugi,
Altcând, târziu, mult mai târziu.

Deasupra mea deasupra mea
Pe rama ferestrii de gratii semideschise,
care se înclină aşa de rigidă în celula
mea, caşicând s'ar fi îmbătat şi în

legănare ar fi fost vrăjită de o
privire hipnotică,
Stau
Două
Rândunele.
Stau,
Se leagănă ! leagănă !
Dănţue ! dănţue ! dănţue !

Inapoi voi munţilor negrii ! topiţi-vă câmpuri de ghiaţă !
Soare Soare, pârjoleşte-le ! pârjoleştele !
Soare Tată !
Ce peisaj creşte din melancolicul colţ prăfuit al celulei ?
Câmpii tropicale, beţia de culori a orhideelor involte

Regina Noctis !

Şi deasupra deasupra
Rândunelele mele.

Minunea-i aci!
Minunea!
Minunea!

Dănţue sânul meu ritmic,
Dansaţi voi răniţilor ochi zăbreliţi,
Dansaţi! Dansaţi!
Numai in dans rupeţi cătuşele,
Numai in dans plutiţi printre stele,
Numai in dans vă odihniţi in Divin,
Dansaţi! Dansaţi!

In dans visează sfântul cântec al Lumii.

De pe malurile Senegalului, dela lacul Omandaba
Veniţi rândunelelor,
Din ţinuturile sfinte-ale Africei.
Ce v'a mânat în recele-April al Germaniei reci?
Voi aţi poposit pe ostroave eline,
Nu v'au cântat voioşii copii vesele urări?
Temple de ce n'aţi clădit între ale Arhipelagului
Venerabile bucle?

Spre ce destin venirăţi?

O, primăvara noastră
Nu mai e primăvara lui Hölderlin,
Primăvara Germaniei a devenit ca iarna,
Geroasă, posomorâtă
Şi lipsită de călduroasă
Dragoste.

Rândunelelor, voi semănaţi cu poeţii.
Suferind pentru Om, ei îl iubesc cu nestinsă
Ardoare,
Ei, cari cu stelele, cu pietrele şi vijeliile sunt mai înfrăţiţi
decât cu orice Umanitate.

Rândunelelor, voi semănaţi cu poeţii.

Unde să găsesc eu un loc pentru voi, paseri ale Libertăţii?
Eu sunt un deţinut şi voinţa mea nu este voinţa mea.
De cânt un cântec de libertate, paznicul duce raport:
Robul a cântat un cântec revoluţionar.
Paragrafele nu permit asta.
Stăpâni puternici sunt paragrafele, pe cari
oamenii şi-le au pus deasupra lor,
fiindcă şi-au pierdut minţile. Poartă vergi in mâni. Oamenii spun: Vergile Dreptăţii.
Vergile acestei case se chiamă: Carceră Oprelişteа patului Oprelişteа hranei Oprelişteа curţii Interzicerea scrisului Interzicerea conversaţiei Interzicerea cântatului Interzicerea cetitului Interzicerea luminei Cămaşa de forţă.
Voi, paserile mele, nu ştiţi nimic despre dreptate şi nici despre nedreptate. Deacea voi nu ştiţi nimic nici despre paragrafe şi nici despre vergi . . .

De unde să vă aduc o scândurică?

Casa pe care oamenii mi-au designat-o ca locuinţă e păzită doar de baionete şi e imprejmuită cu sârmă ghimpată. Ziua şi noaptea răsună doar curţile de paşii fără preget ai paznicului. Dar purtătorii de vergi spun că o bucăţică de lemn e periculoasă.
Periculoasă pentru ordinea şi linişteа şi siguranţa casei.

Prieten de ajutor!
O bucăţică de carton mi-ai ajutat să prind deasupra uşei celulei.

O, rândunelelor, rămâneţi-mi tovarăşi!

Limanul momelnic timide
Il incunjoară.
Una-l atinge.
E bărbătuşul!
Il cunosc
După coada-i mai lungă
Şi semnul cel roşu
Din piept, ascuţit.
Se sperie brusc.
Şi sboară.
Ţipând femeiuşca
Cu el.

Aţi presimţit
Unde v'ademenisem?

Ah, de buna sa voie
Cine să între in
Celula 'nchisorii?

Şase paşi incolo
Şase paşi incoaci
Fără rost
Fără rost

Rândunelele s'au rentors.
Rămân aci! Rămân!
Celula mea-i spre Răsărit.
Spre Răsărit.

Europa, ce săracă eşti tu!
Animalele caselor tale sunt ca oamenii tăi,
Degeneraţi şi hâzi, schilavi şi ologi.
Oh, ochii lor plini de tristeţă!
Când tu-i incoronezi, incoronezi recorduri.
O, cum incoronezi tu recordurile oamenilor tăi —
Şi nu viaţa lor! Şi nu viaţa lor!

Când işi torc ei viaţa?

Când?

Ei i-o predau unui idol cu şapcă de uniformă, care o orândueşte, o cataloghează, impune datorii, scrie matricole de naştere, de armată, de căsătorie, de moarte, pune o cruce după numele voastre depănate, registrul complect îl duce la registratură, Aşa trebue să fie, Aşa slujeşti lui Dumnezeu, In vecii vecilor, Amin.

SCULAŢI-VĂ VOI NEAMURI ALE ORIENTULUI ŞI STRIGAŢI LUMII FERICITELE IMNURI ALE BINECUVÂNTATEI VOASTRE LIBERTĂŢI!!!

Trăeşte însă un animal in casele voastre, oh voi oameni ai Europei, care nu se lasă domnesticit şi prăsit,
Acela nu se lasă prins de ademenirile voastre dulci şi nici de imperioasele voastre ameninţări,
Acela rămâne
Liber!

Liber!

Liqer!

Veniţi la mine, la cel de două ori rob:
    Rob înfemniţat de robi . . .

Azinoapte
Rândunelele-au dormit în celula mea.

Tu, arhitect al goticelor catedrale,
Infrână-ţi mândria!
Ţi-au trebuit cuburi de piatră artistic cioplite,
Coloane, pilaştrii, rozete şi plăci colorate,
Ca să-ţi inchini opera
Lumii Celeilalte,
Morţii.

Priveşte rândunelele:

Din noroi, din mâl, din păr de cal şi ierburi
Clădesc pioase cuibul, nobil arcuitul,
Inchinat
Pământului,
Vieţii.

În zori când vine paznicul,
Tot mă cutremur.
El dă peste cuib,
Il smulge aspru de sus şi-l sfărâmă.

O, in vara trecută războiul cu bietul puiet!
Streşini, colţuri au fost asaltate atunci.
Când eşii, curtea
Era un câmp de bătaie.

Trist roiau bocitoarele mame.

Articolul X: E in contrazicere cu spiritul pedepsei
Să laşi paseri în casa ispăşirii.

Oameni Oameni

Văzui jucându-se fluturi
In dogoarea amiezii.

Dar oare,
Când soarele-apune
Şi'n noapte furtune
Cu negre aripe
Sgudue pământul,
Cei mai dragi copii, voi, ai divinei mame
Unde dormiţi oare?

Eu cred, că
Potire de flori
Vi-se deschid vouă,
Eu cred, că
Dangătul florilor
Vă adoarme seara'n templul de castani.

In cuib,
Aşeazate'n pat alb şi moale de puf,
Zac
Cinci ouşoare brun-împietriţate.

Cinci temple solemne-ale vieţii în germen.

Mamele umane,
Ele nu mai sunt
Temple solemne-ale vieţii in germen.

Pe mânile mamei
S'au crestat cute.
Când m'a purtat
Sângele-i
Fu umbrit de zilnice nevoi.
Visând
Crescui
In negura sânului ce m'a'ncălzit . . .
Laptele meu necazul.
Bătaia inimei jalea.

Cântecul in Moll
Să-l păstreze omul
In imnicul cor al Lumii.

Ştii tu cum sboară-o rândunea?

Văzui
In război prinsonieri cum treceau
Prin văi tânguioase cu sate distruse.
Din rândul căscăunzilor
S'a desdoit
O femee.
Braţe s'au desfăcut spasmodic,
Oblic suiau in văzduhul negriciosului cer,
Suiau! Suiau!
Plutiau!
Chiuiau!
Şi un glas de jubilare serafică:
André!!!

Dar n'a fost ca sborul unei rândunele.

Văzui
In temniţă oameni ferecaţi

Dormind...
Visând...
O, chip cu strălucire de astru!
Oameni in lanţuri
Visând!
Sublimule Vis glorios!!!

Dar n'a fost ca sborul unei rândunele.

Sborul rândunelei — cum să numeşti nenumitul?
Sborul rândunelei — cum să'nchipuieşti neînchipuitul?
De-ar trăi un zeu,
Mânia lui:
Sborul de săgeată-al rândunelei.
Zâmbetu-i:
Jocu'nţelepţesc al rândunelei.
Dragostea lui:
Dăruirea de sine beată-a rândunelei,

Europa-şi laudă mândrele-avioane,
Eu însă, Numărul 44,
Cu ale inimei mele tăcute acorduri
Slăvesc sborul rândunelei.

Cine slăveşte cu mine sborul rândunelei?
Invit pe toată lumea!
Cine vine?

O fată trecută,
Un copil ghebos,
Un nebun.

O, caraghioasă treime a bunătăţii umane!

Noi slăvim! Amin.
Noi cântăm! Amin.
Noi ne rugăm! Amin.

Slăvim noi sborul rândunelei,
Ci astfel sună grăirea sborului ei:

Animalul mai sfânt e decât Omul. Amin.
Floarea e mai sfântă decât animalul. Amin.
Pământul mai sfânt este ca floarea. Amin.
Dar cea mai sfântă-i piatra. Sela. Sela. Sela.

In zori bărbătuşul îşi dichiseşte
Cu graţie fină
Penetul ce vânăt străluce.
Femeiuşca-e mereu nemulţumită,
Il mustră, îl ceartă, şi-l cicăleşte
Pe limba ei păsărească.
Ci dânsul demn îşi sfârşeşte
Toaleta din zori,
Cicălitoarelor vorbe abia de răspunde.
Apoi — hait!
Sboară'n cerul rouros.
Dar nu peste mult
Se-aşează pe rama ferestrei
Şi soţiei cloşte îi ciripeşte
Un matinal şi vesel concert.
Cirici, Cirici,
Cicici,
Urrr.

Stau noaptea la fereastra cu gratii

Ciripeşte visător femeiuşca.
Trezit de amoroasa chemare
Se mişcă încet bărbătuşul.

Nu mai sunt singur.

Lună şi stele îmi sunt tovarăşe
Şi câmpiile mute din zare.

Oameni, ce sărace-s serbătorile voastre!
Dansuri de jazz ţipate in timp blestemat!
Frica de viaţă
Vă'nvârte declanşatoarele salvării de sine,
Vă luminează
Sufletele
Cu lampioanele poftei electrice
Şi crede:
S'a apărat.

Dar nu este apărată

Toată gălăgia, cârâitul, ţipetele voastre,
  Afişarea bucuriei, Ceveselisuntemnoi-ul:
  Hahaha —
Nu acoperă
Sgomotul mic ce-l fac,
Când rod,
Cei trei guzgani tainici

Pustiul   Frica   Insingurarea

Ci eu te văd pe Tine deja,
Tinerime schimbată a Revoluţiei.

Fapta ta: Fecundare.
Liniştea ta: Concepţie.
Sărbătoarea ta: Naştere.
Jertfind
In lupta crâncenă a vitezelor steaguri,
Păşind peste pârguitoarele lunci ale primăverii,
Chiuind
In dansul ce'ncheagă destrămatele membre,

Visând
In tăcerea cea magică a nopţii cu stele.

Eu te văd pe Tine,
Tinerime schimbată a Revoluţiei.

Voi, curajoaselor rândunele surori!
Stau in curtea'nchisorii.
In văzduhul matinal, cu aripi superb desfăcute,
Pluteşte mândru un şoim.
Aud rândunelele ţipând ascuţit.
Chemări de pretutindeni răspund.
S'apropie rândunelele'n roiuri.
Cine a dat semnalul de-atac?
Cu avânt de săgeată năvălesc spre şoimul regal,
Care-un pui de vrabie strânge in ghiare.
Voi, curajoaselor rândunele surori!
Dar ce neegală e lupta!
Calm şoimul se apără cu mai vioaie bătaie de aripi.
Puţin îi pasă de urmăritorii pitici.
Sărmană vrabie!
Dar rândunelele din nou şi din nou îl atacă.
Cu patimă aprinsă-l roiesc imprejur.
El incepe să bată din aripi mai aprig şi neregulat...
Cei slabi au biruit pe cel tare!!
Ţipând mânios, silit de unitele forţe, şoimul deschide carcera
ghiarelor.
Sboară tremurând vrabia-ameţită.
In sbor fericit rândunelele serbează izbânda comunităţii.

Animalelor când vă aliaţi voi odată
Impotriva Umanităţii?
Eu, un Om,
Vin să vă chem!
Pe voi, priveghetori orbite cu ace'nroşite,
Pe voi, oi ucise cu gaze 'n cavernele navelor de exerciţii,
Pe voi, preablânzi măgăruşi prăbuşiţi sub lovituri de bice,
Pe voi, struţi cari staţi cu inima strânsă când vă smulg penele,
Pe voi, cai inhămaţi în pravăţe cu aer sinistru,
Pe voi, urşi dresaţi pe grătare incinse,
Pe voi, lei îmblânziţi cu gărbace de oţel in circuri,
Pe toate pe toate
Eu vă chem!
Treziţi-vă!
Vrem să răzbunăm
Jertfele Omului:
Dobitoacele chinuite pentru desfătare,
Dobitoacele jupuite pentru capricii de modă,
Dobitoacele'n beţia arenelor jertfite,

Dobitoacele sfârticate fără rost in războaie...

Vreau să mă pun in fruntea voastră,
Eu, un renegat al Umanităţii,
Vreau să vă conduc împotriva unicului duşman:
Omul.

Fiare-ale pustiei: Răcniţi alarma!
Fiare-ale junglei: Urlaţi asaltul!

Noi nu vom face deosebire.
Albi şi negri, galbeni şi bruni,
Pe toţi carii spurcă pământul! Matricizii! Răpitorii de stele!

Pe prispa gheboşatului cuib
Stă rânduneaua.
Priveşte cu ochi serioşi, aşteptând,
(Ce puţin cunosc oamenii ochii
Dobitoacelor!)
Spre locul cel sacru al Devenirei.
Din când in când
Ciocăneşte cu ciocul ascuţit
Lumile cuirasate în var
Ale vieţii in germen.
Ascultând aşteaptă
Un sunet nespus de gingaş!
Vine grăbit bărbătuşul,
Preocupat, zorit şi grijelnic,
Cuibului ciripind dă târcoale.
De'ndată cu voioşie ea
Se apără
De sborul iscoditor.
Insfârşit se lasă.
Privirea-idevine blândă detot,
Mişcările moi,
Descordate.

Iar bărbătuşul
Se revede
Pe sine
Pe sine în cinci chipuri,
Micuţe, oarbe
Şi vii.

Lăsaţi-mă să împărtăşesc
Fericirea voastră,
Tovarăşi.
Vreau să le fiu naş celor cinci,
De grijă să le port şi să-i apăr.

Felicitări! Felicitări!

Puilor e ziuă, ziuă albă!
Noaptea mămica v'a ciripit basme,
Acum ea-i plecată să v'aducă hrană,
Puilor e ziuă, ziuă albă.

Puilor e ziuă, ziuă albă!
Soarele e sus şi vrea să vă salute,
Deschideţi-i ochişorii bruni,
Puilor e ziuă, ziuă albă.

Puilor e ziuă, ziuă albă!
Acuşi creşteţi mari şi sburaţi departe
Peste mări şi ţări la negrii micuţi,
Puilor e ziuă, ziuă albă.

Fulgi suri de mătase
Cresc în comice moţuri
Pe trupşoare roze.
Înfipt pe-un gât subţire
Şi mult prealung stă
Capul . . .
Când se deschide ciocuşorul galben,
Apare
Ridicol de furios un gâtlej.

Tot curat stă cuibul.
De zace 'nlăuntru un alb cârnăţel
Cu codiţă neagră, sucită,
Părinţii-l apucă
Şi il svârle afară.

Sârguincioşi ei
Işi hrănesc puii.
Moaie 'ntâi hrana
In guşele lor,
O gătesc cu salivă
Şi'n gurile goale o 'ndeasă apoi.
Dacă tatăl
Hrană a dat celui din dreapta,
Mama hrăneşte
Puiul din stânga.
O tainică lege
Conduce.

Ca un copil care se bucură privind jocul
Unor ființe dragi,
Așa te-am privit.
Dar acum te văd ca om conștient.

Ce aduci tu,
Strivită'n ciocul tău,
Puilor cari așteaptă flămânzi?
O vietate ca tine,
O surioară, o muscă.
Și tu ești roabă a păcatului dintâiu al Vieții
Vai nouă!
Ceiace trăește ucide.

Vreau să te iubesc cu atât mai tare,
De când știu Destinul ce-ți impune să faci.

Este-un blestem al pământului,
Nicăiri
Să nu respire o vietate
In nevinovăție divină.
Până și mortul trebue
Să ucidă.

Rândunea,
Ce n'ai putea tu!

Ezitând, dar cu 'ndrăzneală totuşi,
Se urcă
Pe marginea cuibului,
Graţios işi ridică codiţa şi
Poc!
Şi-a făcut treaba,
Işi şterge
Micul popou
Cu aripile burzuluite,
Şi grabnic, cu capul in sus,
Mândră ca un ţar al Rusiei
Se vâră in cuib îndărăt.

Trecuse o fată
Peste mirişti.
Ii lucia năframa
Roşie, roşie,
Ori poate inima.

Departe 'ntr'o tufă
Cânta un sturz.
Zicea un cântec de
Dragoste, dragoste,
Ori de batjocură.

O vară încă,
Două veri încă,
Tralalala, Tralalala

Primejdie de s'ar ivi, rânduneaua
Cu ţipet strident şi-ar jelui
Vântului frica ei oarbă.
Dela geam la cuib, dela cuib la geam
Ea sboară calmă.
In cuib stau pitiţi
Strâns unii lângă alţii
Toţi puii.
Pe marginea cuibului
Capetele lor
Se pleacă nainte, se trag inapoi, se leagănă ritmic
In tactul sborului mamei.
Aripa ei când atinge
Cuibul călduţ
Glasnice ciocuri se'ntind
Dintr'un vechi obiceiu.
Dar indată-amuţesc intr'o gravă
Luare aminte
Şi'n ochii lor puerili se aprind
Flacări ciudate.

Sburând tot pe-aproape, ea ciripeşte
Momelnic.

O, scumpă minune!
Un pui porneşte nainte
Işi desface micile-aripe . . .

Se'nalţă...
Sboară,
Sboară
Şovăind, dar cu graţie totuşi,
Imprumută
Fricei ţinuta mândră a nobleţei
Şi cu inima svâcnindă s'aşează
Alături de mama ferice.

Cu laude şi delicatese
Răsfaţă părinţii
Pe tânărul brav.

Ceilalţi din cuib
Ţipă ocări şi sudalme.

Pe streşina vecină sboară puiul brav.
Curios se uită la Lume.
Pentru 'ntâia oară se uită la Lume.
Prietene, eu văd Lumea cu el, pentru 'ntâia oară.
Aci stă puiul. Deasupra Soarele arde
Dogorâtor, jos respiră pământu' 'nflorit.
Florile, copacii, olanele,
Codrii depărtaţi şi sârmele de telegraf,
Toate, salutându-l îşi pleacă
Tăcutele capete.

Foşnesc încet spicele coapte,
Şi pentru mine, biet rob.
Se bolteşte ceriul vânăt de vară
Şi peste curtea mea moartă.

Răsuflu
In amiaza dulcei Izbăviri.

Pământule! Iubite!

Dela puiul cel brav iau exemplu fraţii.
Cu câtă răbdare le ajută el!

Şi peste câteva zile toţi roiesc
Afară, tineri, bătrâni.

Prin joc sglobiu învaţă puii a sborului
Artă solemnă...

Seara n'au mai întors la cuib.

De ascult la voi, rândunelelor,
Râd de făptuirile mele.

Omul e axa Lumii?
De ce nu Rânduneaua!
Inălţaţi dar, inălţaţi dar
Rânduneaua
Pe tronul Zilei-a Şaptea.

Pentru Om, pentru Om
Aţi omorât voi oameni,
Pentru Rândunea
Se poate să găsiţi voi Omul.
Mai mult decât pe Om.

De ascult la voi, rândunelelor,
Râd de făptuirile mele.
Râde şi tu prietene.

Și iară-și repară rândunelele cuibul.
Și iarăși zile de jocuri și dragoste beată.
Și iarăși mi-a fost fericită pacea.

Dar afară frații se luptă . . .

Patru pui, orbi încă, tremură in cuib.
Tot mai rar se 'ntorc părinţii acasă.
Foamete! Foamete!
In pustietatea zilelor ceţoase nu se mai află
Hrană pentru pui.
Foamete! Foamete!
Golaşele trupuri se alipesc seara
Cu aşa vană incredere de sânul matern,
Cum muribunzii s'ar alipi
De inima Zeităţii visate.
Rânduneaua plânse.

Omule, văzut-ai vreodată un animal cum plânge?

Ger se lăsă peste noapte
In linţoliu alb.

In faptul zilei m'am trezit.
Cuibul era gol . . .
Sufletul meu gol . . .

Oh, dragi puişori mititei

Işi jelesc rândunelele puii.
Dureros de aproape stau sgribulite pe sârma intinsă dea-
supra mesei mele.
Işi dăruesc reciproc căldura sângelui viu.
Altfel jelesc rândunelele, de cum jelesc oamenii.
Bocetul lor: infiorare de ger in faţa suflării Infinitului.
Cu Voi jeleşte amurgirea serii.
Cu Voi jelesc lucrurile din celula mea.

Tăcere sublimă.

In nopţile întunecării
Să nu te mistue
Dorul
După oameni.
Teme-te de vorba ce sugrumă!

Intr'adevăr
Numai cel căruia îi spui, „Tu"
Moare pentru inima ta deplin.

Bat deja vânturi de toamnă
Peste câmpiile şvabe,
Se vântură'n aer
Frunze fărăţară.
Din stuhurile mlăştinoase-ale Dunării
Neguri se'nalţă
Ţesând
Mantie pală
Veşnicului vaier funebru.

Pentru sborul iernatic
Se strâng rândunelele.

Pentru răgazul de iarnă
Se strânge inima mea.

Ultima dată mai aud cântecul rândunelelor:
Printre miriade de case găsi-vom la anul
    această temniţă sură
Printre miriade de celule la anul
    noi vom găsi-o pe-a ta

Mă părăsirăţi dară, voi cei mai dragi tovarăşi
ai inchisorii mele,
Ce caldă fuse celula de ciripitul vostru, de
răsuflarea corpurilor voastre, de elipsele sonore
ale sborului vostru prăvălatic.
Voi tovarăşi cosmici ai verii mele,
Cei mai dragi, voi,
Cei mai aproape,
Cei mai departe,
Cu recunoştinţă cucernică
Gândesc la darnica voastră iubire.
Oamenii vă numesc dobitoace,
Şi in glasul lor vibrează trufie,
când rostesc „dobitoace".
O, prostia lor!
Eu am invăţat să stau cu evlavie in faţa
animalităţii voastre nerostite.
Până ce oamenii nu vor găsi iarăşi temeiul
animalităţii lor,
Până ce ei nu trăesc

Trăesc
Lupta lor naşte
Doar a nouă luptă,
Şi cea mai sfântă Devenire a lor
Reclamă o nouă Devenire.

Sub tipar

Ghidul Banatului

de

Dr. Emil Grădinariu

și

Ion Stoia-Udrea

O carte de mult așteptate.